

Immaterieel erfgoed leeft in Oirschot!

“Wij doen het uit traditie en voor de gemeenschap”

Nota Immaterieel Erfgoed Beleid Gemeente Oirschot 2024-2026

Oirschot

Colofon

Uitgave: Gemeente Oirschot
Vaststelling Gemeenteraad
19 december 2023
Tekst: Ineke Strouken Erfgoedadvies

Foto's: Martin van Wulfen Pixelview,
Ton Fischer
Met dank aan: Theo Kralt en
Linda van der Heijden
Vormgeving: Sofie den Ouden VissenCom

Inhoud

Voorwoord	7
I Immaterieel erfgoed leeft in Oirschot!	8
II Aanpak en leeswijzer	9
III Van generatie op generatie	10
1. Wat is immaterieel erfgoed en hoe kun je het beschermen?	10
2. Waarom is immaterieel erfgoed belangrijk voor de gemeente Oirschot?	11
3. Over welk immaterieel erfgoed hebben wij het in Oirschot?	12
4. Wie zijn de mensen achter het immaterieel erfgoed?	12
5. Waar lopen de gemeenschappen tegen aan bij het borgen van hun immaterieel erfgoed?	13
6. Wat zijn de bevindingen uit het onderzoek en de interviews?	14
7. Welke kansen biedt immaterieel erfgoed voor het verwezenlijken van de ambities van de gemeente?	15
IV Immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot	16
1. Kaarsje opsteken bij de Heilige Eik en Mariaverering	16
2. Carnaval en Aswoensdag	17
3. Kermistradities	19
4. Allerzielen en Halloween	21
5. Gilden en begraven met gilde-eer	22
6. Gemeenschapszin en dialect spreken	25
7. Geboorteborden en beschuit met muisjes	26
8. Boerenovertrek en vrijgezellenavond	27
9. Hubertusviering en het zegenen van de dieren	28
10. Koningsdag met aubade	29
11. Rouwritueel kapel Westelbeers	30
12. Sinterklaastradities	31
13. Driekoningenzingen	32
14. Bierbrouwen	33
15. Beiaardcultuur, orgelmuziek en muziekverenigingen	34
16. Abraham of Sara zien en de vlag uithangen als iemand geslaagd is	36
17. Rederijkersgilde Sint-Katrien en de Sint-Janstros	37
18. Brabantse koffietafel en streekgebak	39
19. Ambacht van molenaar	39
20. Fietscultuur	40

V	Beleid voor immaterieel erfgoed	42
1.	Hoe kan de gemeente Oirschot voor immaterieel erfgoed een fundament bouwen?	42
2.	Hoe kan immaterieel erfgoed de komende jaren concreet vorm gegeven worden?	43
3.	Met welk immaterieel erfgoed kan Oirschot zich op de kaart zetten?	47
4.	Hoe past immaterieel erfgoed in bestaand beleid?	49
5.	Hoe vertaalt immaterieel erfgoedbeleid zich financieel?	51

Bijlage I	Onderzoek UNESCO en immaterieel erfgoed	52
1.	Waarom een UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed?	52
2.	Wat verstaat UNESCO onder immaterieel erfgoed?	53
3.	Hoe geeft Nederland vorm aan het UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed?	54
4.	Wat is volgens UNESCO het belang van immaterieel erfgoed?	55
5.	Hoe kun je immaterieel erfgoed beschermen?	55
6.	Wat zegt UNESCO over borgen?	56
7.	Wat is de rol van gemeenschappen?	56
8.	Wat is het belang van immaterieel erfgoed voor gemeenten?	57
9.	Wat is de rol van de gemeenten bij het borgen van immaterieel erfgoed?	58
10.	Begrippenkader	59

Bijlage II	Onderzoek Oirschot en immaterieel erfgoed	61
1.	Onderzoek naar de identiteit van Oirschot	62
2.	Onderzoek naar het immaterieel erfgoed in Oirschot	62
3.	Onderzoek naar de mensen achter het immaterieel erfgoed	63

Bijlage III	Een voorbeeld: Driekoningenzingen	65
-------------	-----------------------------------	----

Bijlage IV	Overzicht van tradities in Oirschot, Spoordonk en Oost-, West- en Middelbeers	67
1.	Lijst met religieus immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot	68
2.	Lijst met tradities en rituelen in het dagelijks leven in de gemeente Oirschot	71

Voorwoord

Verhaal van Oirschot. Immaterieel erfgoed dat wij willen doorgeven aan de toekomst.

Als inwoner van Oirschot ben ik er trots op dat ik in zo'n mooie gemeente woon. Wij hebben een hele hoge dichtheid aan monumenten en oude landschappen. Wij worden niet voor niets een prachtig erfgoeddorp genoemd. Erfgoed behoort tot de identiteit van onze gemeente. Tot nu toe hadden wij nog geen overzicht van ons immaterieel erfgoed, de tradities die van generatie op generatie worden doorgegeven. Maar zoals u in deze beleidsnota kunt lezen is onze gemeente ook nog rijk aan immaterieel erfgoed. Bekende voorbeelden zijn een kaarsje aansteken bij Maria in de kapel van de Heilige Eik, Carnaval en Kermis vieren en niet te vergeten de gilden die zo'n belangrijke rol in onze gemeente spelen. Ook de geboorteborden, driekoningenzingen en de solexrace in Middelbeers horen erbij. Al deze tradities worden gekoesterd door mensen, die dit erfgoed levend houden en doorgeven aan de toekomst. Maar ze hebben ook een boeiende historische dimensie.

De Immaterieel Erfgoednota sluit aan bij de eerdere erfgoednota's en de kerkenvisie. Het is de bedoeling om, als het immaterieel erfgoed eenmaal vorm gekregen heeft, te komen tot een integraal erfgoedbeleid. Het is de ambitie van de gemeente om het Verhaal van Oirschot te vertellen. Dat verhaal vertelt hoe Oirschot geworden zoals het nu is. Het geeft de inwoners en bezoekers inzicht in onze boeiende geschiedenis. Dat verhaal gaan wij overal in de gemeente vertellen. Want wij hebben heel veel plekken, gebouwen, voorwerpen en tradities, die samen dat verhaal betekenis kunnen geven. Materieel en immaterieel erfgoed vloeien in het Verhaal van Oirschot samen. Dat willen we zichtbaar en beleefbaar maken.

Integraal erfgoedbeleid is nodig om keuzes te kunnen maken. Wat willen wij bewaren en doorgeven aan de toekomst? Wat zijn de plekken, gebouwen, voorwerpen en tradities die samen een beeld geven van hoe er door de eeuwen heen geleefd werd in de gemeente Oirschot? Erfgoed is het gezicht van onze gemeente. Daarom zijn wij er zuinig op en willen wij het beschermen, zodat toekomstige generaties er ook kennis van kunnen nemen en ervan kunnen genieten.

Maar eerst gaan wij het Immaterieel Erfgoedbeleid verder uitwerken. Er komt een Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot en wij gaan tradities die het moeilijk hebben, zoals Kermis, Carnaval en driekoningenzingen, helpen. De komende tijd zult u veel over het Immaterieel Erfgoed van de gemeente Oirschot horen en wie weet ontdekt u hoeveel immaterieel erfgoed uzelf heeft. Immers iedereen heeft immaterieel erfgoed. Wij zijn er ons alleen niet altijd van bewust. Immaterieel erfgoed verbindt mensen en geeft onze gemeente een uniek eigen gezicht.

Joep van de Ven
Wethouder Erfgoed en Natuur en landschap

I Immaterieel erfgoed leeft in Oirschot!

In mei 2012 ondertekende Nederland het UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed. In september van datzelfde jaar gaf toenmalig staatssecretaris Zijlstra tijdens het Bloemencorso Zundert het startsein voor de uitvoering ervan. Vanaf dat moment werd immaterieel erfgoed een integraal onderdeel van het erfgoedbeleid in Nederland. Met het ratificeren van het Verdrag nam Nederland de verplichting op zich om het immaterieel erfgoed op zijn grondgebied te identificeren, zichtbaar te maken en te ondersteunen. De gemeente Oirschot heeft de intentie om op lokaal niveau een bijdrage te leveren aan de uitvoering van het UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed. Deze nota verkent de kansen en geeft concrete aanbevelingen en een stappenplan voor de uitvoering.

Oirschot profileert zich als hét levend erfgoed-dorp van de Brainportregio. Dat kan alleen als het erfgoed gedragen wordt door de inwoners, als zij er trots op zijn en er betekenis aan hechten. Immaterieel erfgoed wordt altijd gedragen door mensen die met passie en liefde hun traditie vormgeven. Immaterieel erfgoed is levend erfgoed dat gevormd wordt in de praktijk van het dagelijks leven. Het zorgt voor sociale binding, geeft kleur aan de samenleving en weerspiegelt de diversiteit en identiteit van de gemeente. Immaterieel erfgoed biedt veel kansen aan Oirschot om samen met de rijkdom aan materieel en landschappelijk erfgoed de gemeente te profileren als hét levend erfgoed-dorp.

Als Oirschot hét erfgoeddorp van de Brainportregio wil worden, dan zijn de immaterieel erfgoedgemeenschappen van wezenlijk belang. Zij zetten zich met hart, hoofd en handen in voor het algemeen belang. Hun inzet is niet in waarde uit te drukken. Daarom is het van groot belang om het immaterieel erfgoed van deze mensen te koesteren, te waarderen en waar nodig te ondersteunen. Immaterieel erfgoedgemeenschappen dragen de trots van hun traditie en woonplaats naar binnen en buiten uit.

Immaterieel erfgoed is 'levend erfgoed'. Oirschot wil zich profileren als 'levend erfgoed-dorp'. Oirschot heeft ook heel veel 'levend erfgoed'. Vandaar dat wij deze nota de titel hebben meegegeven: 'Immaterieel erfgoed leeft in Oirschot!'

Ineke Strouken
Erfgoedadvies

II Aanpak en leeswijzer

Deze nota bestaat uit vier delen:

1. Het eerste gedeelte gaat over het immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot en hoe daarvoor beleid gemaakt kan worden.
2. Het tweede deel geeft inzicht in het UNESCO Verdrag Immaterieel Cultureel Erfgoed.
3. Deel drie gaat over het onderzoek naar het immaterieel erfgoed en de identiteit van gemeente Oirschot.
4. Het laatste deel geeft een overzicht van tradities die genoemd zijn als behorend bij de identiteit van de gemeente Oirschot en die volgens de inwoners niet verloren mogen gaan.

Immaterieel erfgoed is nog een vrij nieuwe tak van erfgoed. Dit erfgoed vergt een aparte benadering, die afwijkt van het materieel erfgoed. Daarom is ervoor gekozen om bij deze nota een uitgebreid hoofdstuk te schrijven over het UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed. Het is aan te raden om voor meer informatie en verdere uitleg dit hoofdstuk te raadplegen.

Daarnaast hebben wij onderzoek gedaan naar het immaterieel erfgoed en de mensen die erbij betrokken zijn. Daarbij zijn een aantal eerdere onderzoeken die van belang zijn voor deze nota meegenomen. Dit zijn: 'Nonnen en Baronnen, de identiteit van Oirschot' en 'Wie zijn wij?, immaterieel erfgoed in Oirschot'. Verder zijn interviews gehouden met diverse stakeholders.

Uit deze onderzoeken en de gesprekken is een lange lijst samengesteld met tradities die mensen genoemd hebben als zijnde behorende bij Oirschot, Spoorndonk en de Beerzen.

Dat zijn niet allemaal 'typisch' Oirschotse tradities, in de zin dat ze elders niet voorkomen, maar wel tradities die samen de cultuur en identiteit van de gemeente vormen.

Het eerste deel geeft inzicht in het immaterieel erfgoed in Oirschot en gaat over het ontwikkelen van gemeentelijk beleid hiervoor. Immaterieel erfgoed is wereldwijd erkend als een heel belangrijk onderdeel van erfgoed. De kracht van immaterieel erfgoed is dat er altijd mensen bij betrokken zijn die er zich voor inzetten en er trots op zijn. Immaterieel erfgoed is van grote toegevoegde waarde voor het bereiken van de ambities van de gemeente Oirschot.

Met dank aan Joris van Esch, Tim van der Wal, Leendert Spijkers, Wilfred van Nunen, Anne Marie Rossou, Margot Kuijpers, de werkgroep tradities van de heemkundekring den Beerschen Aard, Jan Aerts, Monique van Erve, Leo van Nunen, Hanneke Coolen, Marijke Gast, Maria van Deutekom, Frits en Josée Speetjens, Berdien van de Ven, Sjef en Ellen Rooijackers, Janine Cosijn, Alda en Jacques van de Ven en Theo Cruijff. De foto's zijn gemaakt door Ton Fischer en Martin van Wulffen.

III Van generatie op generatie

Tradities en immaterieel erfgoed zijn 'levend erfgoed' dat van generatie op generatie wordt doorgegeven. Bij tradities gaat dat onbewust en bij immaterieel erfgoed bewust. De gemeente Oirschot ziet immaterieel erfgoed als een wezenlijk onderdeel van het erfgoed. De rijkdom aan erfgoed geeft Oirschot kleur en identiteit. Daarom wil Oirschot het erfgoed in de gemeente zichtbaar en beleefbaar maken.

1. Wat is immaterieel erfgoed en kun je dat beschermen?

Onder immaterieel erfgoed verstaan wij de tradities en rituelen die van generatie op generatie worden doorgegeven en door de mensen, die erbij betrokken zijn, gezien worden als hun erfgoed dat ze willen bewaren voor de toekomst. Immaterieel erfgoed wordt 'levend erfgoed' genoemd, omdat het leeft hier en nu. Immaterieel erfgoed heeft zijn wortels in het verleden, wordt beoefend in het heden en doorgegeven aan de toekomst. Oirschot is rijk aan immaterieel erfgoed.

In 2012 ondertekende Nederland voor het hele Koninkrijk het UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed (zie Bijlage I). Het beschermen van het immaterieel

erfgoed is door de lidstaten van UNESCO op de agenda gezet. Zij zagen dat het niet-tastbare erfgoed heel kwetsbaar was. Je mist het pas als het weg is. Daarom nam UNESCO in 2003 een conventie aan over het immaterieel erfgoed. Doel was om het immaterieel erfgoed te beschermen, de wereld bewust te maken van het belang ervan en om een internationaal platform voor onderlinge samenwerking te creëren. Met het ondertekenen van het Verdrag verplichtte Nederland zich om maatregelen te nemen om de immaterieel erfgoedgemeenschappen te steunen in het levend houden en beschermen van hun erfgoed.

Het beschermen van immaterieel erfgoed gaat anders dan bij het materieel erfgoed. Bij materieel erfgoed bepalen erfgoedprofessionals op basis van waarden of een gebouw, museumvoorwerp of archiefstuk bewaard moet worden voor de toekomst. Hoewel wij daar tegenwoordig iets anders over denken, komt er toch een soort stomp overheen. Aan een monument mag je niet zomaar iets veranderen en een museumobject of belangrijk document wordt uit zijn context opgeborgen in een depot. Bij immaterieel erfgoed kan dat niet. Je kunt het niet conserveren of musealiseren. Het zijn de mensen zelf die hun traditie moeten bewaren voor de toekomst. Daarom zijn het niet de erfgoedprofessionals, maar de dragers van immaterieel erfgoed die bepalen of een traditie wel of niet aan de toekomst doorgegeven moet worden. Dat is een dynamisch proces. Je neemt een traditie niet klakkeloos over van je ouders en grootouders. Je past het met behoud van kernwaarden aan de eigen behoeften en tijd aan. Dat geldt ook voor je kinderen en kleinkinderen. Die moeten op hun beurt ook weer de ruimte krijgen om het immaterieel erfgoed eigen te maken. Immaterieel erfgoed moet voor elke generatie zinvol zijn en betekenis hebben.

Immaterieel erfgoed is dus dynamisch erfgoed, dat door de mensen die het beoefenen zelf levend gehouden moet worden. Beschermen van immaterieel erfgoed is het doorgeven van de traditie aan de toekomst en de problemen die zich daarbij voordoen actief oplossen. Dat levend houden en doorgeven wordt 'borgen' genoemd.

2. Waarom is immaterieel erfgoed belangrijk voor de gemeente Oirschot?

Immaterieel erfgoed versterkt de identiteit van Oirschot en is een belangrijke factor in het positioneren van de gemeente als hét levend erfgoeddorp in de Brainportregio. Investeren in immaterieel erfgoed helpt Oirschot om deze ambities waar te maken. Immaterieel erfgoed verbindt heden, verleden en toekomst aan elkaar en vertelt samen met het materieel en landelijk erfgoed het Verhaal van Oirschot.

Immaterieel erfgoed is interessant voor de gemeente Oirschot (zie Bijlage I paragraaf 8), omdat immaterieel erfgoed altijd gedragen wordt door mensen die er trots op zijn en het met passie beoefenen en levend houden. Immaterieel erfgoed verbindt mensen en generaties, geeft mensen een gevoel van identiteit en continuïteit en weerspiegelt de culturele diversiteit van Oirschot. Immaterieel erfgoed wordt door diverse groepen in verschillende vormen beoefend.

Naast dat immaterieel erfgoed van grote waarde is voor de inwoners van Oirschot, is het belangrijk voor het gezicht van Oirschot en biedt het aanknopingspunten voor toerisme en city-marketing. Immaterieel erfgoed biedt kansen om Oirschot te positioneren en nog aantrekkelijker te maken voor bezoekers.

Ook kan het bijdragen aan de duurzaamheid van de gemeente en een sleutel zijn op weg naar een participatieve en vitale samenleving. De rijkdom aan materieel erfgoed wordt versterkt door de rijkdom aan immaterieel erfgoed.

3. Over welk immaterieel erfgoed hebben wij het in Oirschot?

Uit onderzoek in 2018 weten wij dat tradities en dan met name religieuze tradities een wezenlijk onderdeel zijn van de identiteit van de gemeente Oirschot. In 2022 is onderzoek gedaan naar de tradities die inwoners kenmerkend vonden voor de gemeente en die volgens hen niet mochten verdwijnen. Hiervan is een overzicht van tradities samengesteld. De tien meest genoemde tradities zijn in 2022 op het Erfgoed Weekend Oirschot gepresenteerd (zie Hoofdstuk II en Bijlage IV).

Tradities zijn overal in Oirschot te vinden. Ze worden beoefend door informele en formele groepen. Van veel tradities is men zich niet bewust dat het immaterieel erfgoed is. Tradities en immaterieel erfgoed hebben met elkaar gemeen dat ze allebei van generatie op generatie worden doorgegeven. Men spreekt van immaterieel erfgoed als de beoefenaars zich actief inzetten om hun traditie door te geven aan volgende generaties. In het kader van deze nota hebben wij met mensen gesproken die hun traditie uitdrukkelijk zien als immaterieel erfgoed en zich actief inzetten voor het behoud ervan. Als eenmaal immaterieel erfgoed in Oirschot op de agenda staat, zullen meer immaterieel erfgoed gemeenschappen zich aanmelden. De voor de gemeente Oirschot belangrijke tradities met hun historisch verhaal worden beschreven in het volgende hoofdstuk.

4. Wie zijn de mensen achter het immaterieel erfgoed?

De mensen achter immaterieel erfgoed, ook wel 'de dragers' genoemd, zetten zich met veel passie en motivatie in voor hun immaterieel erfgoed. Zij doen dat als vrijwilliger. Een kenmerk van immaterieel erfgoed is dat de beoefenaars mensen uit alle lagen van de bevolking en uit alle generaties zijn. Denk maar eens aan de gilden of aan Carnaval.

Soms zijn de gemeenschappen klein en soms zijn er heel veel mensen bij betrokken. Wat de dragers gemeenschappelijk hebben, is dat ze zeggen: "Wij doen het uit traditie en wij doen het voor de gemeenschap". Daarnaast vinden ze de gezelligheid, de saamhorigheid en de zorg voor elkaar belangrijk. In het UNESCO Verdrag wordt gesproken over immaterieel erfgoedgemeenschappen, omdat het gaat om grote en kleine groepen mensen, die niet altijd een stichting of vereniging zijn.

Immaterieel erfgoed was tot voor kort onzichtbaar erfgoed. Er zijn nog maar weinig gemeenten die net als bij monumenten een goed overzicht hebben van het immaterieel erfgoed. Daarnaast is het een sector die nauwelijks subsidie krijgt, waardoor beleidsmakers er niet veel zicht op hebben. De tijd verandert en de immaterieel erfgoedgemeenschappen lopen tegen een aantal problemen aan die het beoefenen van hun traditie moeilijk maken. Zo groeien jongeren op in een andere tijd en hebben ze ook een andere leefstijl. Waarom zouden die een traditie willen overnemen van hun ouders? Hoe zorg je ervoor dat jouw immaterieel erfgoed betekenisvol is voor nieuwe generaties?

Immaterieel erfgoed is dynamisch erfgoed dat mee moet gaan met de tijd. Maar waar liggen de grenzen tussen traditie en vernieuwing?

Welke waarden mogen wel en welke niet veranderen? De immaterieel erfgoedgemeenschappen staan voor een complexe taak om hun erfgoed toekomstbestendig te maken. Hoewel ze zelf de verantwoordelijkheid hebben voor het borgen van hun erfgoed, is steun vanuit de gemeente van wezenlijk belang.

5. Waar lopen de gemeenschappen tegen aan bij het borgen van hun immaterieel erfgoed?

Elk immaterieel erfgoed item is uniek en vergt maatwerk bij het borgen. Toch zijn er een aantal gemeenschappelijke knelpunten die zich voordoen bij het levend houden en doorgeven ervan:

1. Actieve beoefenaars

Het wordt steeds moeilijker om bestuursleden en mensen die zich structureel inzetten aan te trekken. Het vinden van voldoende vrijwilligers is een hele opgave. Er is wel belangstelling en het is ook wel mogelijk om mensen voor een klus te charteren, maar voor structureel werk loopt het animo terug.

2. Jongeren

Immaterieel erfgoed bestaat doordat het doorgegeven wordt van generatie op generatie. Wij leven in een snel veranderende samenleving, daardoor wordt het moeilijker om jongeren te interesseren in het overnemen van tradities. Voor elke generatie moet immaterieel erfgoed betekenis hebben en jongeren moeten de ruimte krijgen om hun erfgoed aan te passen aan hun eigen tijd. Maar waar liggen de grenzen tussen traditie en vernieuwing?

3. Belang

Het belang van immaterieel erfgoed is nog niet goed doorgedrongen in Oirschot. Immaterieel

erfgoed is een nieuwe tak van erfgoed.

Toch hoort immaterieel erfgoed er nog niet echt bij en ontbreekt expertise bij gemeenschappen en beleidsmakers.

Belangrijk is om het belang van immaterieel erfgoed en de mensen die erbij betrokken zijn voor het voetlicht te brengen. Immaterieel erfgoed is belangrijk voor de leefbaarheid, vitaliteit en het imago van de gemeente.

Het belang van immaterieel erfgoed wordt onderstreept door UNESCO. Oirschot mag best trots zijn op zijn immaterieel erfgoed en dat ook uitstralen.

4. Imago

Sommige gemeenschappen noemden ook het imago als knelpunt. Immaterieel erfgoed is niet van vroeger, maar bevindt zich op het snijpunt van heden, verleden en toekomst. Het is cultuur met een historische dimensie. Dat tradities ook tot het erfgoed behoren en beschermd moeten worden, is nog niet echt doorgedrongen, ook niet bij de andere erfgoedorganisaties op het terrein van monumenten, roerend erfgoed en heemkunde.

5. Zichtbaarheid

Het materieel erfgoed, met name de monumenten en in mindere mate het roerend en landschappelijk erfgoed, zijn in kaart gebracht. Met het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed is nog maar net een begin gemaakt. Inmiddels hebben wij wel een beeld van wat voor de gemeente Oirschot kenmerkende tradities zijn, maar een plek om dat zichtbaar te maken en te promoten is er nog niet.

6. Promotie

Voor het immaterieel erfgoed dat een openbare functie heeft en afhankelijk is van publiek, heeft moeite om voldoende publiciteit te genereren. Vooral als er geen geld is voor reclamemateriaal, advertenties en pagina's in de krant.

7. Ruimte

Een eigen ruimte om te vergaderen, te organiseren, te oefenen, te bouwen of gezellig bij elkaar te zijn, is een wens van veel gemeenschappen.

8. Financiën

De sector immaterieel erfgoed kenmerkt zich als een sector die graag zijn eigen broek op wil houden. Maar ook dat wordt moeilijker.

De bestaande subsidiemogelijkheden zijn vooral gericht op het uitvoeren van activiteiten en niet op het borgen van tradities. Bovendien zijn ze vaak slecht toegankelijk en is het bedrag dat aangevraagd moet worden te hoog.

9. Regelgeving

Voor immaterieel erfgoed dat beoefend wordt in de openbare ruimte is de regeldruk erg zwaar. Vaak werd gezegd dat de gemeente soms meer tegen- dan meewerkt. De bureaucratie drukt steeds zwaarder op de schouders van de vrijwilligers. Toch zijn die vrijwilligers van wezenlijk belang voor de organisatie van immaterieel erfgoedevenementen en voor de vitaliteit van de gemeente.

10. Collectiebeheer

Heel zorgelijk is de staat van de historische objecten en documenten, die verspreid bewaard worden. Zeker oudere immaterieel erfgoedvormen hebben een lange geschiedenis, denk maar eens aan de gilden en het religieus erfgoed. Hun geschiedenis is een wezenlijk onderdeel van de geschiedenis van Oirschot. Zonder hun collecties kun je het Verhaal van Oirschot niet vertellen. In het gunstigste geval is er iemand binnen de gemeenschap die de geschiedenis bestudeerd en een lijst bij houdt waar alles zit, maar vaak is dat niet zo. Ook is de conditie waaronder bijvoorbeeld textiele objecten en papieren documenten bewaard worden, is volstrekt onvoldoende. Het roerend erfgoed van immaterieel erfgoedgemeenschappen is heel kwetsbaar.

Voor de bescherming van de historische objecten en documenten van de immaterieel erfgoedgemeenschappen is niet een-twee-drie een oplossing voor handen. Ze worden verspreid bewaard. Het is aan te raden om een collectiebeleidsplan voor de geschiedenis van Oirschot te ontwikkelen, waarin ook het immaterieel erfgoed wordt opgenomen. Op termijn kan dan gestreefd worden om een gezamenlijk depot in te richten, waarin niet alleen de collecties van de immaterieel erfgoedgemeenschappen, maar ook de verspreid bewaarde topstukken van de Oirschotse geschiedenis en de collectie van het Kruyzenhuis worden bewaard. Dat zou kunnen door bijvoorbeeld in een van de kloosters of een ander gebouw een zogenaamd 'open depot' te realiseren. In een open depot worden objecten bewaard die uitgeleend kunnen worden en waar bezoekers een aantal dagen in het jaar het depot kunnen bezoeken. Een open depot zet geen stolp over de voorwerpen, maar maakt ze van betekenis voor de hedendaagse samenleving. Ze worden gebruikt om samen met het andere erfgoed het Verhaal van Oirschot, waar dan ook in de gemeente, zichtbaar te maken.

6. Wat zijn de bevindingen uit het onderzoek en de interviews?

Uit het onderzoek naar het immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot en de interviews met stakeholders valt op dat de gemeente Oirschot rijk is aan immaterieel erfgoed en dat daar heel veel mensen bij betrokken zijn. Het belang van immaterieel erfgoed wordt echter nog niet op waarde geschat en de veelheid en diversiteit aan tradities wordt nog onvoldoende zichtbaar gemaakt. Ook laat Oirschot kansen liggen door immaterieel erfgoed nog onvoldoende in te zetten voor het versterken van de identiteit en het promoten van de gemeente als levend erfgoeddorp.

Er is nog geen structuur voor immaterieel erfgoed aanwezig en expertise om te borgen ontbreekt nagenoeg. Er is veel te winnen door samenwerking van de immaterieel erfgoed-gemeenschappen met de heemkundekringen, musea, onderwijsinstellingen, kunst- en cultuur organisaties en ondernemers. Door immaterieel erfgoed overal in de gemeente zichtbaar te maken in de vorm van exposities en evenementen, wordt de kleurrijkheid van de gemeente onderstreept. De immaterieel erfgoedgemeenschappen kunnen veel hebben aan de gemeente en andersom kan de gemeente ook veel hebben aan immaterieel erfgoed. Mensen zetten een gemeente op de kaart, hun trots laat een gemeente stralen.

7. Welke kansen biedt immaterieel erfgoed voor het verwezenlijken van de ambities van de gemeente?

De gemeente Oirschot ziet erfgoed als de identiteit van Oirschot. Met erfgoed wil de gemeente zich onderscheiden. Oirschot is rijk aan erfgoed, zowel materieel, immaterieel en landschappelijk. De ambitie is om een 'Landschap van Bezinning' te zijn. Deze ambitie wordt genoemd in een gelijknamig advies aan de gemeenteraad in 2019. Volgens dit advies vertegenwoordigt het 'Landschap van Bezinning' de biografie van Oirschot. De combinatie van rust, gemoedelijkheid, bourgondische levensstijl en verhalen sluit aan bij de hedendaagse vraag naar rust, bezinning, reflectie, zorg voor elkaar en genieten. Hoe geef je deze ambitie vorm en wat kan immaterieel erfgoed daarvoor betekenen?

Immaterieel erfgoed zou je de 'zachte gevoelskant' van erfgoed kunnen noemen en ook de 'levendige' kant. Immaterieel erfgoed voegt het gevoel en de levendigheid toe aan het

materieel erfgoed. Immaterieel erfgoed heeft ook altijd een hedendaagse betekenis. Het is geen erfgoed van vroeger, maar van vandaag. Immaterieel erfgoed geeft het Oirschotse erfgoed een historische én hedendaagse dimensie. Het is ook geen 'dood' erfgoed, waarvan niemand meer weet waarvoor het gebruikt werd.

In tegendeel immaterieel erfgoed leeft vandaag de dag en wordt gedragen door gepassioneerde mensen. Het is erfgoed dat kleur geeft, het hele jaar door. Het is goed voor de inwoners en trekt bezoekers.

In de Erfgoednota van Oirschot wordt uitgegaan van de verhaallijnen religieus, landschappelijk en militair erfgoed. Veel tradities zijn voortgekomen uit of hebben raakvlakken met het religieus immaterieel erfgoed. Op het religieus immaterieel erfgoed zou de komende jaren de focus moeten liggen. Daarnaast biedt ook het landschappelijk immaterieel erfgoed veel kansen, omdat het nationaal en internationaal een actueel thema is. Versterk dit erfgoed en vertel het verhaal. Voor militair immaterieel erfgoed liggen er kansen, maar dit moet verder uitgebouwd worden.

Door materieel en immaterieel erfgoed met elkaar te verbinden, door immaterieel erfgoed een duidelijke plek te geven in het erfgoedbeleid, door bewustwording te kweken en door het te herkennen, waarderen, ondersteunen en promoten laat Oirschot zien dat het een echt levend erfgoeddorp is.

IV Immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot

1. Kaarsje opsteken bij de Heilige Eik en Mariaverering

Onderzoek naar immaterieel erfgoed moet altijd van onderop gedaan worden. Immers niet beleidmakers, erfgoedsspecialisten en merkbouwers bepalen wat kenmerkend is voor een gemeente, maar de inwoners zelf. Daarom zijn voor het onderzoek naar het immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot vooral de inwoners van de dorpen naar hun mening gevraagd (zie Bijlage II en IV). Uit de veelheid van tradities is een twintigtal clusters samengesteld, die samen kenmerkend zijn voor de identiteit van Oirschot. Alle tradities hebben een hedendaagse betekenis en een historisch verhaal.

Een kaarsje opsteken bij Maria in de kapel van de Heilige Eik werd in de verschillende onderzoeken met grote voorsprong gekozen als de traditie die heel belangrijk is voor de identiteit van Oirschot en voor de toekomst behouden moet blijven.

Naast de kapel van de Heilige Eik worden op meer plaatsen in de gemeente kaarsjes bij Maria aangestoken. In de Basiliek en in de verschillende kerken, de Mariagrot op Groot Bijstervelt, de kapel van Klooster Nazareth, de kapel van Westelbeers en in de Mariakapel in Oostelbeers. De Mariaverering is groot in de gemeente.

Niet alleen bij de inwoners, maar ook bij bezoekers. In de meimaand worden bij de kapel van de Heilige Eik en bij de kapel in Westelbeers speciale activiteiten georganiseerd ter ere van Maria.

De verering van Maria in de kapel van de Heilige Eik heeft een lange geschiedenis. Volgens een legende opgetekend omstreeks 1610 zouden op Sint Jan 24 juni 1406 herders een Mariabeeldje gevonden hebben dat in de Beerze dreef. Ze plaatsten het in een eik. De mensen vonden dat geen geschikte plaats en namen het mee naar de kerk. De volgende dag was het beeldje weer op wonderbaarlijke wijze teruggekeerd naar de eik bij de Beerze. Op deze plek ontstond een bedevaartsplaats, die tot vandaag de dag druk bezocht wordt.

Maria is de Moeder van Jezus en de vrouw van Jozef van Nazareth. Ze zou gestorven zijn in het jaar 48 na Christus. Eigenlijk weten wij niet zoveel van haar. In het Nieuwe Testament komt zij voor bij de geboorte van Jezus, de opdracht in de tempel en bij de kruisiging.

Vanaf de tweede eeuw begon men zich te verdiepen in de ouders van Jezus en ontstond er een Mariadevotie. Het waren niet de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, maar de gewone mensen die de kerk dwongen om na te denken over de positie van de moeder van Jezus.

Dit resulteerde in de viering van Maria-Lichtmis, haar geboortedag op 8 september en haar sterfdag op 15 augustus. In de middeleeuwen ontstond een ware Mariaverering. Tot op de dag van vandaag biedt Maria steun aan velen. Zo ook in de gemeente Oirschot. Naast Maria kun je ook een kaarsje opsteken in de devotiekapellen van Bernadette in Spoordonk en Antonius in Oirschot.

Van oudsher staat kaarslicht symbool voor de verbinding van de aarde met de hemel, maar ook met de verbinding tussen degene die een kaars aansteekt en de degene waarvoor de kaars

bedoeld is. Door een kaars aan te steken, voel je je verbonden met iemand die ziek of overleden is. Je vraagt hiermee bij Maria kracht voor jezelf of voor een ander. Vooral in onzekere tijden, zoals tijdens de coronapandemie, werden er veel kaarsjes aangestoken in de Kapel van de Heilige Eik en in de andere Mariakapellen.

De traditie van het kaarsje aansteken bij Maria is nog heel populair in Oirschot. De Heilige Eik is een veel bezochte plaats en valt onder de parochie Sint-Odulphus van Brabant. De traditie van een kaarsje aansteken bij Maria in de kapel van de Heilige Eik is een zogenaamde 'identity marker', dus van groot belang voor de identiteit van Oirschot. In de meimaand zijn er tweemaal per week vieringen, wordt de kruisweg gelopen, de doden herdacht en zijn er speciale bijeenkomsten. Ook in de kapel van Westelbeers zijn er in de meimaand Mariavieringen.

Elk jaar op tweede Pinksterdag is er een processie naar de Heilige Eik. Hieraan nemen de vier gilden uit Oirschot deel. Het gilde Broederschap van Onser Lieve Vrouwe heeft de eer om het Mariabeeldje mee te dragen. Bij de Heilige Eik wordt een openluchtmis opgedragen en is er voor iedereen koffie en cake.

2. Carnaval en Aswoensdag

In alle dorpen behorende bij de gemeente Oirschot wordt Carnaval gevierd. Het verbindt de inwoners en behoort tot het immaterieel erfgoed. Veel vrijwilligers zetten zich voor het jaarlijks carnavalsfeest in. Nog meer mensen vieren het.

Carnaval kent twee bloeiperiodes: het middeleeuwse Vastenavondfeest en het huidige Carnaval. Het feest heeft een hele lange traditie. Het is van oorsprong een katholiek feest, dat vooraf ging aan de vasten en heeft kenmerken die doen denken aan de Romeinse Saturnaliën

en Bacchanalia. Het is daarom niet vreemd dat de eerste vermeldingen uit de Italiaanse steden komen. In Nederland mochten mensen op Vastenavond nog een keer lekker eten, drinken en feest vieren. Arme mensen mochten langs de deuren gaan om voedsel te bedelen. Daarna begon de veertigdaagse vasten, die vooraf ging aan Pasen.

Op Vastenavond gingen arme mensen en kinderen met de rommel- of foekepot langs de deur om een lied te zingen "Ik heb zo lang met de Rommelpot gelopen, Ik heb geen cent om brood te kopen, Rommelpotterij, rommelpotterij, geef me een cent dan ga ik voorbij" en als ze niets kregen "Ik heb gezongen en niks gehad, snij maar een stuk van het verreke z'n gat". Vastenavond was dus een bedelfeest. Hard nodig, want voordat het wekken, inblikken en invriezen was uitgevonden, was het heel moeilijk om de hele winter voedsel goed te houden. Veel kelders waren in het vroege voorjaar leeg.

In de 18e en 19e eeuw begonnen de overheid, kerk en burgers zich steeds meer tegen de uitwassen van het feest te keren. Op tal van plaatsen werd het verboden. Gevolg was dat in de eerste helft van de 19e eeuw in het Rijnland

en Limburg een ander soort Carnaval opkwam, georganiseerd door de Raad van Elf onder leiding van Prins Carnaval. Zij namen symbolisch, met de overdracht van de sleutel, het gezag van de burgemeester over en daarmee de verantwoordelijkheid dat het feest niet uitmondde in chaos en baldadigheid.

In veel Brabantse dorpen en steden werd in de loop van de 19e eeuw het Carnaval afgeschaft en duurde het soms nog tot na de Tweede Wereldoorlog voordat er weer Carnaval gevierd werd. Het op Vastenavond rond gaan met de rommelpot is wel op veel plaatsen blijven bestaan. Kenmerk van het Brabantse Carnaval is dat de gemeenten een andere naam krijgen en de kostuums minder uitbundig zijn dan in Limburg. Lang was in Brabant de versierde boerenkiel het carnavalskostuum. Carnaval wordt ook weleens de 'verkeerde wereld' genoemd, omdat de rollen in de samenleving worden omgedraaid. Je stapt met het verkleden in een ander personage. De gemeenschap wordt een spiegel voorgehouden. Dat gebeurt nog steeds tijdens het Tonpraten, waarbij de misstanden van het afgelopen jaar op de hak genomen worden. Het carnavalsseizoen begint op 11 november - 11de van de 11de - om elf over elf. Elf is het gekkengetal, maar op 11 november is het ook Sint-Maarten, waarop het begin van de wintertijd wordt gevierd en mensen winterklaar moeten zijn. Carnaval sluit de wintertijd ook weer af.

In Oirschot werd tot na de oorlog Vastenavond gevierd, waarbij kinderen na schooltijd met de rommelpot langs de deuren gingen en er door de Boerinnenbond een toneelstuk werd opgevoerd. Vanaf de jaren 50 wordt de behoefte bij de jeugd om Carnaval te gaan vieren groter en worden er allerlei initiatieven genomen, zoals het organiseren van dansavonden, verkoopmiddagen, het maken van eigen carnavalsliederen en de verkoop van oliebollen.

In de jaren zestig worden de eerste carnavalsverenigingen opgericht, die het Carnaval moeten gaan organiseren. In Spoordonk 'De Olliedonkers', in Oirschot 'De Houtwormen' en in Middelbeers 'De Tuutfluiters'. Dat was het begin van een levendige carnavalsviering en de groei van het aantal carnavalsverenigingen.

De Houtwurmen werden landelijk bekend met een gouden plaat voor hun carnavalslied. De Broemies zijn nog steeds sterk in het bouwen van carnavalswagens. In 1974 werd de Stichting Carnaval 'Skôn Orre Gat' opgericht met als doel het bevorderen en organiseren van het openbare Carnaval in het dorp Oirschot. De stichting wordt hierbij terzijde gestaan door de Carnavalsvereniging 'Skôn Orre Gat'. Kenmerk van deze vereniging is dat zij geen vast thuishonk in de vorm van een zaal of café heeft, maar zich in het hele dorp laat zien. De Stichting Bonte Avonden 'Skôn Orre Gat' organiseert de tonpraatavonden en de gemeente neemt de sleuteloverdracht voor haar rekening.

Belangrijke onderdelen van het huidige Carnaval zijn: elfde van elfde, bouwen van de wagens, Prins Carnaval met de Raad van Elf, tonpraten, carnavalskrant, carnavalsmis, sleutel overdracht, uitreiking van de Joekel, hofnar, bezoek aan de cafés, optochten, carnavals theater, kinderen seniorenmiddagen en de afsluiting van het Carnaval. Om de traditie van het Carnaval vieren over te dragen op jongere generaties heeft Skôn Orre Gat een Jeugdraad van Elf in het leven geroepen en worden er speciaal voor de jeugd activiteiten georganiseerd. In 2014 was het Carnaval in Oostelbeers op sterven na dood, omdat de mannen (bokken) geen zin meer hadden om de kar te trekken. De vrouwen besloten het roer over te nemen. Zo kreeg Oostelbeers de eerste vrouwelijke Prinses met Raad van Elf van Nederland.

Na Carnaval begint de veertigdaagse vasten voor Pasen. Deze overgang wordt gesymboliseerd door het happen van haring. Vlees staat voor welvaart en vis voor armoede. Tijdens de Vasten mocht geen vlees en zuivel worden gegeten en moest men proberen een goed mens te zijn. Kinderen hadden een vastentrommeltje met daarin het snoep wat ze kregen, maar niet mochten opeten. In veel plaatsen sluit het haringhappen het carnavalsfeest af, in Oirschot luidt het haringhappen de vasten in. In de basiliek kunnen de mensen die dat willen op woensdagochtend vroeg eerst een Askruisje halen om daarna in Buitenlust een haring te gaan eten.

Het is voor de carnavalsverenigingen een hele toer om vrijwilligers te vinden die de activiteiten willen organiseren. Ook voor het bouwen van de carnavalswagens zijn gepassioneerde vrijwilligers cruciaal. De afgelopen tijd werd het vinden van locaties om carnavalswagens te bouwen een probleem. Hierdoor is het aantal carnavalswagens in de optochten afgenomen. Dat is een bedreiging van een belangrijk onderdeel van Carnaval en inmiddels is met hulp van de gemeente een oplossing gevonden. Skôn Orre Gat is ook aan het nadenken over de betekenis van de tradities die bij Carnaval horen. Moet bijvoorbeeld de Boerenbruiloft weer ingevoerd worden? De carnavalsverenigingen willen er alles aan doen om de carnavalsviering levend te houden en de carnavalsvierders in hun eigen gemeente Carnaval te laten vieren.

3. Kermistradities

Kermis is in de dorpen van de gemeente Oirschot een jaarlijks terugkerend feest. Kermis is één van de oudste tradities die wij kennen en heeft zich door de eeuwen heen steeds aangepast aan de ontwikkelingen in de tijd. Elk van de dorpen binnen de gemeente Oirschot heeft zijn eigen kermistradities.

In Oirschot wordt al honderden jaren kermis gevierd. Eerst op de naamdag van Sint-Bartholomeus en getuige een verzoek van het kapittel aan de bisschop van Luik vanaf 1556 op de laatste zondag van september. Kermis staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

Kermis was al in de middeleeuwen een belangrijk jaarfeest. Oorspronkelijk is een kermis een jaarmarkt ter gelegenheid van de wijdingsdag van een kerk. Kermis is dan ook de verbastering van *kerk* en *mis*, ofwel *kerke-misse*. Op die dag kwamen mensen van heinde en verre samen om de parochieheilige te vereren en zich te vermaken. Men kon op de kermis bijzondere dingen kopen, spelletjes doen, dansen, drinken en genieten van acrobatiek, koorddans, vuurspuwen en muziek. Onder veel bekijks hielp de kiezentrekker mensen van hun kiespijn af en ook de tent met 'wondermensen' onder wie reuzen, dwergen, bebaarde vrouwen, albino's en levende geraamtes trok veel publiek. Nieuwsgiering naar de toekomst, dan kon je op de kermis terecht bij de waarzegger. Maar bovenal was kermis de plek om een geschikte partner te vinden. Het eerste kusje in de schommel of rups, samen verdwalen in de spiegeltent of poffertjes eten in de beslotenheid van de romantische poffertjestent. Wie heeft daar geen herinneringen aan?

In de 16e en 17e eeuw komen gaandeweg meer attracties op de kermis, zoals een draaimolen getrokken door paarden en schommels. In de tweede helft van de negentiende eeuw veranderde kermis van een jaarmarkt in een reizend pretpark met technische noviteiten, zoals de stoomcarroussel. Dat kon, omdat de attracties voortaan per trein vervoerd konden worden. Ook kon je op de kermis kennis maken met exotische dieren, elektrisch licht, de fiets en later de auto. De dierentuin, het circus en de bioscoop zijn op de kermis ontstaan. Vrouwen kregen voorlichting over bevallingen op de kermis en in de tent met rariteiten leerden

bezoekers over enge ziekten en de anatomie van de mens. De kermis was ook de plek waar theater- en muziekstukken hun première beleefden en waar toneel- en muziekgezelschappen optraden.

Kermis was een afspiegeling van wat er speelde in de samenleving. De Kop van Jut is vernoemd naar Hendrik Jut, die in 1872 met zijn geliefde een rijke weduwe en haar dienstbode vermoorde en er met haar geld en juwelen vandoor ging. Het stel werd een paar jaar later opgepakt, omdat Hendrik had zitten opscheppen tegen vrienden. Tijdens de rechtszaak stond buiten een menigte te schreeuwen: 'Sla hem op zijn hoofd die Jut'. In slimme kermisexploitant zette de volkshaat om in een attractie: de Kop van Jut. Bij de kermis horen allerlei tradities, die allemaal een verhaal hebben. In verschillende cafés in Oirschot hangt nog een dubbeltjespot of kermiskas. De vaste cafébezoekers spaarden daarin voor de kermis. De dubbeltjespot is een kastje met een heleboel gleufjes die genummerd zijn. Elke deelnemer heeft zijn eigen nummer. De cafébezoeker doet elke week wat geld in zijn eigen spaarkastje. Met de kermis wordt het geld uit de spaarkastjes uitgekeerd en met dat geld kon de cafébezoeker kermis vieren.

Kermismaandag is vanouds de dag dat de meiden en knechten vrij kregen om kermis te vieren. De deftige gildeleden werden geacht dan niet op de kermis te komen, want het kon er onfatsoenlijk aan toe gaan. Daarom organiseerden veel gilden een kermismaaltijd voor hun leden. In Oirschot is het gebruik dat in de jaren dat er geen koningsschieten is, het gilde gaat kermisschieten. Sommige gilden schieten op maandag, zoals Sancta Barbara, andere gilden op dinsdag, zoals Sint-Joris en Sint-Sebastiaan. Na het schieten volgt een warme maaltijd en een rondgang langs kroegen, waarbij ook de kermis wordt aangedaan.

In Spoordonk is het 'kermisloteren' ofwel het 'taartloteren' nog een traditie. In de 19e eeuw had elke kermis een paar loterij kramen. Daar kon je een lootje kopen in de hoop dat je een kermiskoek, kip of varkenskop won. Het was een bijverdienste voor de armen. Alleen de allerarmste mensen kregen vergunning. Toen in 1905 de loterijwet in werking trad, werd het houden van loterijen voor eigen gewin verboden. Bijna alle kermisloterijen verdwenen. Maar in Spoordonk organiseert muziekvereniging Concordia al ruim veertig jaar de taartloterij. Op een podium staat een Rad van Fortuin, bediend door een spreekstalmeester die van de loterij een show maakt. Met de lootjes kunnen slagroomtaarten gewonnen worden.

Kermisdinsdag staat in Middelbeers in het teken van de Solexrace. Deelname is toegestaan voor (oud) Beerzenaren met een minimum leeftijd van 16 jaar. De Solexrace begon in 1980 als een geintje en is uitgroeid tot een waar volksfeest. Iedereen komt kijken, ook Beerzenaren die elders wonen. De Solexrace is hét moment om elkaar weer te zien. Er zijn twee races: een serieuze snelheidsrace en een funrace. Vooral deze laatste trekt veel bekijks vanwege de kolderieke kostuums van de racers.

In het buurtschap Straten wordt elk jaar in september een nostalgische kermis georganiseerd met kleine attracties, kinderspelen, optredens, drankjes en hapjes. Deze kermis lijkt nog veel op de boerenkermissen, die Pieter Brueghel de Oude in de 16e eeuw geschilderd heeft. Dit soort kermissen waren er vroeger overal, maar zijn nu bijna uitgestorven. Reden om er heel zuinig op te zijn.

4. Allerzielen en Halloween

In alle woonkernen van de gemeente Oirschot wordt Allerzielen gevierd, maar bijzonder is dat vanuit de Basiliek de Allerzielenmis en de processie naar het kerkhof nog bestaan. Deze traditie komt bijna nergens in Nederland meer voor. Ook de combinatie met Halloween is bijzonder. Allerzielen staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

De Allerzienviering bestaat eigenlijk uit twee delen: Allerheiligen op 1 november en Allerzielen op 2 november. Op die dagen bezoeken de nabestaanden de graven van hun dierbare overledenen en zetten er een kaarsje bij. Van tevoren maken ze de graven schoon en plaatsen witte chrysanten op het graf. Wit staat symbool voor de overgang van aarde naar hemel. Vroeger werden er ook nog zielenbroodjes gebakken. Allerheiligen is een belangrijke kerkelijke feestdag, waarop de martelaren en heiligen, die geen eigen naamdag hebben, herdacht worden. In 844 plaatste Paus Gregorius IV Allerheiligen op 1 november.

Allerzielen betekent 'nagedachtenis aller zielen'. In de katholieke kerk gelooft men dat na het overlijden de ziel en het lichaam zich van elkaar scheiden en dat de ziel terug gaat naar God. Niet iedereen mag naar de hemel. Slechte mensen gaan naar de hel en komen daar ook niet meer uit. Mensen, die in hun leven fouten

gemaakt hebben, moeten eerst nog naar het Vagevuur om boete te doen voordat ze naar de hemel mogen. Speciaal op Allerzielen kun je bidden om de mensen die in het Vagevuur zitten eerder naar de hemel te helpen gaan. Deze gedenkdag van overledenen is in 998 ingesteld door het Benedictijner klooster in Cluny. Vanaf de 13e eeuw wordt deze dag Allerzielen genoemd.

Het verbod in 1829 om nog langer mensen in de kerk bij te zetten, betekende dat voortaan ook de rijken op een begraafplaats moesten worden begraven. Geleidelijk ontstond het gebruik om de graven op het kerkhof te markeren met een grafsteen. Tot na de Tweede Wereldoorlog liep men in katholieke streken op Allerheiligen en Allerzielen van kerkhof naar kerkhof om alle overleden familieleden, vrienden en kennissen te bezoeken en voor hen te bidden. Tegenwoordig is Allerzielen een moment om samen te rouwen over de mensen die er niet meer zijn. Het is een troostdag geworden. Op een andere datum wordt in Oirschot ook Wereldlichtjesdag gevierd, een dag waarop sinds 1997 de overleden kinderen worden herdacht.

Bijzonder is dat in Oirschot ook Halloween groots wordt gevierd. Het hele dorp wordt omgetoverd in een griezel- en sprookdorp. Het kerkelijk Allerheiligen lijkt niets met Halloween te maken te hebben. Toch is dat wel zo. Halloween betekent 'Allerheiligenavond'

of 'All Hallows Even', de avond voor Allerheiligen. In de Juliaanse kalender begon men met de viering van feesten op de zonsondergang vóór de eigenlijke dag. Vandaar dat Halloween op de avond van 31 oktober begint. De naam Halloween wordt voor de eerste keer in de 16e eeuw in Schotland genoemd. Het feest lijkt op het Keltische feest Samhain, waarop de scheidslijn tussen de dode en levende wereld heel smal was. Vandaar dat vaak gezegd wordt dat Halloween een Keltisch feest is. Voor de oorlog, toen straatverlichting zeldzaam was en mensen met fakkels en vetpotjes de kerkhoven bezochten, was het ook al heel griezelig. Zeker als men al een slokje op had. Halloween is de 'wereldse' vorm van Allerheiligen. Eind jaren tachtig wordt het feest vanuit Ierland naar Nederland geïmporteerd. Sinds een aantal jaren is het in Oirschot zo'n groot feest dat het veel bezoekers van buiten trekt. Halloween zet Oirschot op de kaart, maar is ook heel belangrijk voor de sociale cohesie. Heel veel mensen doen eraan mee.

Allerzielen wordt gevierd door de parochie Sint-Odulphus van Brabant. Halloween wordt georganiseerd door heel veel vrijwilligers met steun van Visit Oirschot. De combinatie Allerheiligen - Allerzielen met Halloween zou geborgd moeten worden voor de toekomst, omdat het heden en verleden met elkaar verbindt en een mooi voorbeeld is van de dynamiek van tradities.

5. Gilden en begraven met gilde-eer

De gilden in Oirschot en de Beerzen spelen al eeuwenlang een grote rol. Niet alleen hebben ze een lange geschiedenis, maar ze zijn ook heel belangrijk voor de sociale cohesie en het gezicht van de gemeente.

De middeleeuwse steden kenden verschillende soorten gilden. De bekendste zijn de ambachtsgilden en de schuttersgilden. Oirschot kent nog vier schuttersgilden: Sint-Sebastiaan, Sint-Joris, het Gilde Broederschap van Onser Lieve Vrouwe en het Gilde Sancta Barbara. Spoordonk had geen eigen gilde, maar leverde leden aan Gilde Sancta Barbara. In Middelbeers zijn twee gilden actief: Sint-Joris en Gilde Onze Lieve Vrouw. Oostelbeers kent een Sint-Jorisgilde en Westelbeers een Sint-Sebastiaangilde. Deze gilden zijn aangesloten bij de Kring Kwartier van Oirschot. De Kringen zijn weer aangesloten bij de Noord-Brabantse Federatie van Schuttersgilden. De Noord-Brabantse Schuttersgilden staan op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en zijn onderdeel van een hecht Nederlands-Vlaams netwerk. De gilden zijn bijna overal in Nederland verdwenen, behalve in Limburg, Brabant en in delen van Gelderland. Er wordt geschoten met een kruisboog, handboog, voetboog of geweer.

De schuttersgilden werden in de middeleeuwen opgericht om de stad te beschermen. Men noemde dat het schutten van de stad. Daarnaast werden ze ingezet bij het opluisteren van de kerkelijke en wereldlijke vieringen. Op het einde van de 18e eeuw verloren de schuttersgilden

hun functie en veel gilden verdwenen of gingen een sluimerend bestaan lijden. In de loop van de 19e eeuw herstelden de gilden in Limburg en Brabant zich en in de eerste kwart van de vorige eeuw leefde het gildeleven in Brabant helemaal op. Het Rijke Roomse Leven en de herwaardering van de Brabantse identiteit speelden daarbij een grote rol. Sluimerende gilden werden nieuw leven in geblazen. Echter hun functie was niet meer het beschermen van de stad, maar de onderlinge broederschap, traditie en het Koningschieten. In 1935 werd de Noord-Brabantse Federatie voor Schuttersgilden opgericht met als doel het in stand houden en ondersteunen van de schuttersgilden.

De belangrijkste activiteit van de schuttersgilden is het Koningschieten. Een kampioenschap dat de gilden meestal eenmaal per jaar of om de paar jaar organiseren. De gildebroeder die het laatste stukje van de houten vogel afschiet is koning. Naast de vogel wordt er ook op de 'wip' geschoten, een rond metalen plaatje dat plat boven op een hol stukje pijp ligt aan de bovenkant van de schutsboom. Wie driemaal koning is geworden, mag zich keizer noemen. Een zilveren vogel en schild horen bij de waarheid van de koning.

Naast het Koningschieten is de onderlinge broederschap een belangrijke kernwaarde binnen het gilde. De zorg en aandacht voor elkaar, het gevoel dat je het samen doet. Dit uit zich bijvoorbeeld in de uitvaart van een gildebroeder, dat gepaard gaat met een indrukwekkende gilde-eer. De overledene wordt door zijn gildebroeders de kerk ingedragen terwijl de andere broeders een erehaag vormen. Intussen klinkt de dodenmars. Tijdens de consecratie wordt het vaandel 'geneigd', terwijl de tamboer een roffel geeft. Na de dienst gaat het gilde onder trommelgeroffel mee naar de begraafplaats. Het geluid van de met zwart laken omfloerste trommels is zeer indrukwekkend.

Op de begraafplaats brengt de hoofdvendelier een laatste groet door de vlag over de kist te zwaaien en met de knop van het vaandel op de kist te tikken.

Naast het begraven met gilde-eer zijn de gezelligheid, het doorgeven van tradities en het maatschappelijk bezig zijn belangrijke drijfveren om gildebroeder te worden. Schuttersgilden zijn vernoemd naar een heilige, wiens naamdag wordt gevierd. Aan het vieren van de naamdag of teerdag doen alle leden mee. De naamdag begint met een Heilige Mis, de jubilarissen worden gehuldigd, er zijn voordrachten en er wordt samen gegeten.

Het lidmaatschap wordt doorgegeven van vader op zoon, van opa op kleinzoon. De kennis van het schieten, vendelen, bazuin blazen en tamboer spelen wordt overgedragen van de oudere op de jongere leden. Een van de tradities van het Sint-Jorisgilde is het dansen van de stokkendans, een hele oude Engelse Morrisdans.

Een gilde mocht in de middeleeuwen opgericht worden als de heer daarvoor toestemming gaf. Die toestemming werd 'charter' of 'caert' genoemd. Uit de charters en uit bewaard gebleven koningsschilden blijkt dat het Gilde Santa Barbara in ieder geval al in 1491 bestond en waarschijnlijk al ouder is, het gilde Onser Lieve Vrouwe Broederschap in 1463, het gilde Sint-Sebastiaan in 1531 en het Sint-Jorisgilde in 1542. Het oudste koningsschild van het Sint-Jorisgilde in Oostelbeers dateert van 1600 en het oudste koningsschild van het Sint-Jorisgilde in Middelbeers heeft als datum 1644. Ook het Gilde Onze Lieve Vrouwe uit Middelbeers heeft een leeftijd van ruim vijfhonderd jaar.

Tegenwoordig staan de gilden voor de taak om na te denken over de toekomst. Hoewel de gilden in de dorpen van de gemeente Oirschot geen bedreigd erfgoed zijn, moeten ze wel werken aan het doorgeven van hun tradities en

nadenken over de kernwaarden die betekenis hebben voor de dag van vandaag. Bijvoorbeeld wat betekent 'voor God, koning en vaderland' in deze tijd? Ook leeft binnen sommige gilden de discussie of ook vrouwen volwaardig lid kunnen worden. In het algemeen zijn de gilden zich goed bewust van hun geschiedenis, maar de zorg voor het papieren archief en de waardevolle objecten vergt aandacht.

Een bijzondere traditie is het Todguld. Het gilde van Sint-Joris uit Middelbeers en het gilde Sint-Sebastiaan uit Westelbeers zijn al erg lang bevriend. Ze schieten allebei met de kruisboog, terwijl Sint-Sebastiaan ook handboogschutters heeft. De vriendschap uit zich in een gezamenlijk Koningschieten dat om en om in Middelbeers en Westelbeers georganiseerd wordt. Een oude traditie om elkaar uit te nodigen is het Todguld. Leden van het gilde dat het schieten organiseert, trekken in todden gekleed met twee trommelaars voorop door de straten om de gildebroeders van het buurgilde uit te nodigen voor het Koningschieten. De gilden waren vroeger armlastig en om dat te onderstrepen ging men in todden gekleed. Zo probeerde men het gilde dat uitgenodigd werd te bewegen om mee te betalen in de kosten van het Koningschieten en het daar bijhorende feest.

Zowel Oirschot, Middelbeers en Oostelbeers hebben een Sint-Jorisgilde. Ook leeft Sint-Joris voort in de naam van het Zorgcentrum Sint-Joris en in de Sint-Joriskapel. Al eeuwenlang wordt deze reizende strijder vereerd in Oirschot. Sint-Joris wordt gezien als een strijder tegen het kwaad. Sint-Joris, ofwel Gregorius, was een Romeins legerofficier die tijdens de christenvervolgingen onder Keizer Diocletianus (244-311) de marteldood stierf. Zijn verering dateert al uit de vierde eeuw. Sint-Joris was de schutspatroon van de ridders en kruisvaarders, en de verpersoonlijking van het middeleeuwse ridderideaal. Zijn naamdag wordt gevierd op

23 april. De belangrijkste legende over Sint-Joris gaat over zijn gevecht met de draak.

Cappadocië, waar Joris vandaan kwam, werd lang geteisterd door een draak die dood en verderf zaaide. Om de draak tevreden te houden, werd er elke dag een kind geofferd. Toen de dochter van de vorst aan de beurt was, ging Joris de strijd aan met de draak. Hij doodde de draak. Zo werd hij de overwinnaar van het goede op het kwade.

In verschillende steden van Europa wordt de legende van de Sint-Joris en de draak opgevoerd. In Nederland profileert Beesel zich als drakendorp. Dit Limburgse dorp is een goed voorbeeld van hoe een traditie een dorp op de kaart kan zetten. Sint-Joris en de draak is daarnaast ook een officiële Europese Culturele Route, een verbinding tussen plaatsen met een Sint-Joristraditie. Het is interessant om te kijken of Oirschot zich hierbij kan aansluiten. Het Draaksteken staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Oirschot zou, gezien de rol die deze heilige speelt in de gemeente, met het Sint-Jorisverhaal veel meer kunnen doen. De gemeente is met recht een Sint-Jorismunicipaliteit te noemen.

6. Gemeenschapszin en dialect spreken

Gemeenschapszin, nabuurschap of noaberschap betekent dat mensen om elkaar geven en elkaar helpen als dat nodig is. Het is meer dan burenhulp, want het beperkt zich niet tot de burens, maar betreft de gehele gemeenschap. In het onderzoek naar de identiteit van Oirschot werd de zorg voor elkaar vaak genoemd. Dit vind je ook terug bij de gilden en de buurtverenigingen. Elkaar groeten en een praatje maken op straat is kenmerkend voor de dorpen in de gemeente Oirschot. In de Beerzen komt daar nog bij dat men elkaar altijd helpt.

Nabuurschap heeft met kleine (agrarische) gemeenschappen te maken. Naast een gezin en familie was de gemeenschap waar je woonde van wezenlijk belang om te kunnen overleven. Men hielp elkaar op het land, in het huishouden (grote schoonmaak) en bij geboorte, huwelijk en dood. In de gemeente Oirschot is het nabuurschap in de verschillende buurtschappen nog lang blijven bestaan. Tot na de Tweede Wereldoorlog had men elkaar nodig. Er zijn nog mensen die weten hoe de buurt hielp met aanzeggen, afleggen, waken, naar de kerk brengen en de koffietafel klaar maken als iemand in de buurt gestorven was. En hoe iedereen, ook de bakker en de slager, iets bracht naar het gezin waar een kindje geboren was, want de kraamvrouw moest goed eten en het gezin had al genoeg kosten met een nieuw kindje erbij. Nabuurschap heeft alles te maken met kleinschaligheid en komt op het platteland vaker voor dan in de stad. In de Achterhoek en Twente wordt noaberschap momenteel omarmd als belangrijk voor de leefbaarheid en identiteit van de regio. In Brabant kwam nabuurschap ook vaak voor, maar is door de snelle veranderingen en schaalvergroting vaak verdwenen. In de gemeente Oirschot bestaat het nog steeds.

Bij die nabuurschap horen een aantal tradities die nog in Oirschot bestaan: het elkaar bijnamen geven, houdoe zeggen en een 'Welkom in de buurt' bord bij het huis van de nieuwe burens zetten, wat nog in de Beerzen gedaan wordt.

In Oostelbeers zet de Dorpsraad zich in om de leefbaarheid en het welzijn van de inwoners te bevorderen. De hutspotactiviteiten, de kerstontmoeting en de opschoondag versterken de sociale cohesie in Oostelbeers. De gemeente Oirschot kent opvallend veel buurtverenigingen - het zijn er maar liefst 26 - plus een dorpscafé en een dorpshuis en diverse buurtbeheerstichtingen. De verschillende buurtverenigingen, zoals Buurtvereniging Bijsterveld, organiseren het hele jaar door activiteiten die belangrijk zijn voor de gemeenschapszin in de buurt. In Spoordonk vervult Dorpshuis Hart van Spoordonk een belangrijke samenbindende rol.

Nabuurschap is bijna niet te beschermen. Iedereen ziet de waarde van kleinschaligheid en de menselijke schaal wel in, maar de dynamiek van onze tijd zet deze waarde op scherp. Bewustwording van de grote waarde van gemeenschapszin voor de gemeenschap helpt met het borgen van deze traditie.

Bij het gemeenschapsgevoel hoort ook het dialect of streektaal. Steeds minder mensen kunnen dat. Daarom zijn er overal initiatieven om het dialect vast te leggen en levend te houden. Nog tot in het midden van de vorige eeuw had elke plaats zijn eigen dialect, waarmee het zich onderscheidde van andere plaatsen. Door de toenemende mobiliteit, waardoor het niet vanzelfsprekend is dat mensen hun leven lang in dezelfde plaats blijven wonen en door het feit dat na de oorlog mensen zich gingen schamen voor hun eigen streektaal, nam het spreken in het dialect af. Op de voor Brabant kenmerkende 'zachte G' en het 'houdoe' zeggen na. Tegenwoordig is er weer aandacht voor de plaatselijke en regionale streektalen. In Oirschot worden met enige regelmaat dialectactiviteiten georganiseerd, zoals in het Orskots Dialectcafé, tijdens het Erfgoed Weekend Oirschot en als onderdeel van de cursus Oirschotlogie.

7. Geboorteborden en beschuit met muisjes

Dat er in een huis een kindje geboren is, zie je overal in Oirschot aan de geboorteborden die voor het huis staan. Het plaatsen van geboorteborden is een Oost-Brabantse traditie, die zich heel langzaam over de rest van Nederland aan het verspreiden is. In andere delen van Nederland zijn het vooral de ooievaar die binnen vliegt, dikke opblaasbare baby's en slingers in roze en blauw die aangeven dat er een kindje geboren is. Het gebruik van geboorteborden komt nog steeds in Oost-Brabant vaker voor dan in West-Brabant.

In de gemeente Oirschot is het aankondigen van de geboorte van een kind door middel van geboorteborden een heel levende traditie. Niet één, maar vaak meerdere geboorteborden versieren het huis. Meestal is er een ooievaar bij, maar ook andere figuren uit de sprookjes- en televisiewereld zijn populair, evenals de beschuit met muisjes. Geboorteborden worden door de mensen zelf met de hand gemaakt en rouleren binnen families en vriendenkringen. Op de achterkant wordt geschreven bij welke baby het bord gestaan heeft. Ook de geboortedatum wordt vermeld. De regel is dat geboorteborden veertig dagen moeten blijven staan, maar daar wordt veel van afgeweken. Soms staan ze veel langer.

Het plaatsen van geboorteborden is een moderne variant op het 'kraamkloppertje'. Een kraamkloppertje is een vierkant opengewerkt linnen of kanten kleedje dat in de 17e en 18e eeuw om de deurenklopper werd bevestigd. Door het kraamkloppertje kon de buitenwereld zien dat er in dat huis een kraamvrouw met haar pasgeboren baby was en dat het met moeder en kind goed ging. Het kraamkloppertje bleef veertig dagen zitten en in die tijd mochten schuldeisers en veldwachters niet aan de deur komen. Als er tussen de deurenklopper en het kleedje een stukje wit papier geschoven was, dan was er een meisje geboren en anders was het een jongen. Bij een doodgeboren kind was het papier zwart.

Op het einde van de 19e eeuw begon men geboortekaartjes te sturen, een typische Nederlandse gewoonte die vooral na de oorlog een algemeen gebruik werd. Typisch Nederlands is ook de beschuit met muisjes, die in geen enkel kraamgezin ontbreekt. Al in de middeleeuwen kregen kraamvrouwen anijszaadjes om de moedermelk op te wekken. In de 18e eeuw werden de anijszaadjes versuikerd. Kinderen die op kraamvisite kwamen, kregen een handjevol muisjes. De volwassenen kregen een glaasje kraamanijs. In de tweede helft van de 19e eeuw, toen de eierbeschuit was uitgevonden, werd het een beschuit met muisjes. De ooievaar is een kindertjesbrenger en een geluksvogel. Sinds op het geboortekaartje van prinses Juliana in 1909 een ooievaar het prinsesje naar haar ouders bracht, is de ooievaar populair als kindertjesbrenger.

Tradities die verwant zijn aan de geboorteborden zijn het plaatsen van Abraham en Sara borden voor het huis en de vlag uithangen bij het behalen van een examen. Beide tradities komen in de gemeente Oirschot vaak voor.

Het immaterieel erfgoed van de geboorteborden is erfgoed dat niet van bovenaf beschermd kan worden. Het wordt gedaan door mensen voor wie het gewoon is. Het hoort er bij. Bewustwording kweken en het verhaal vertellen aan nieuwe inwoners kan helpen om de traditie voor Oirschot te behouden.

8. Boerenovertrek en vrijgezellenavond

Als je in een café of aan jongeren vraagt welke traditie behouden moet blijven voor Oirschot dan is het volmondig 'de boerenovertrek'.

De boerenovertrek was aan het begin van de vorige eeuw nog een algemeen verschijnsel in Oost-Brabant. Nu is het gebruik op de meeste plaatsen verdwenen. In Oirschot is het nog een zeer levendige traditie.

De boerenovertrek is ontstaan uit burenhulp. De burenhulp hielpen een gezin verhuizen van de ene boerderij naar de andere boerderij. Ook was er sprake van een boerenovertrek als een meisje na haar huwelijk bij (de familie van) haar nieuwe man ging wonen. Meubilair, linnengoed, huisraad en gereedschap werden op boerenkarren geladen en vee werd aan de hand meegevoerd.

Met het verhuizende gezin op zijn paasbest voorop, werd met de hele buurt de overtrek gemaakt. Met een droge keel kon je niet reizen, dus werd bij alle boerderijen en cafeetjes waar men langs kwam aangelegd. Soms werd een langere route genomen om de keel te smeren. Iedereen hielp met het uitladen van de karren en de boerenovertrek werd afgesloten met een eenvoudige maaltijd bereid door de nieuwe burens. Als het om een pasgetrouwd stel ging, werd de huifkar waarop zij vervoerd werden, versierd met papieren rozen. Onderweg werd volop gezongen. In de loop van de 20ste eeuw is het gebruik van de boerenovertrek in de meeste buurtschappen in onbruik geraakt.

In Oirschot is de boerenovertrek nog bij jonge mensen erg in trek. Als een stel gaat samenwonen of trouwen verrassen de vrienden hen met een boerenovertrek op een huifkar getrokken door een tractor. In plaats van huisraad en vee wordt de kar volgeladen met drank en etenswaar.

Naast de boerenovertrekken worden ook de vrijgezellenfeesten gevierd, jongens apart van de meisjes. In de Beerzen wordt nog een enkele keer de bruid los geschoten. Met carbid in een melkbus wordt de deksel of een bal met een knal de lucht ingeschoten. Hiermee wordt de jeugd van het bruidspaar weggeschoten. Het bruidspaar trakteert daarna op bier. Het losschieten van de bruid is een oud markeringsritueel met een lange traditie. Het vrijgezellenfeest wordt, als er veel bier is gedronken, afgesloten met het 'op eieren gaan'.

9. Hubertusviering en het zegenen van de dieren

De naamdag van de heilige Hubertus wordt jaarlijks op 3 november gevierd bij de kapel van de Heilige Eik. Jagers, boeren en burgers komen

bij elkaar om de naamdag van Sint-Hubertus te vieren en hun dieren te laten zegenen.

Over het leven van Hubertus zijn meerdere verhalen in omloop. Hubertus was de zoon van Bertrand, hertog van Aquitanië. Hij overleed in 727 na Christus. Hubertus hield wel van plezier-tjes. Nadat zijn vrouw Floribanne in het sterfbed gestorven was, trok Hubertus zich terug in de Ardennen, waar hij zich bezig hield met jagen. In 683 ging hij op Goede Vrijdag toch op jacht, terwijl dat op die dag als zeer godlasterend gold. Toen Hubertus een groot hert ontwaarde, zette hij met zijn honden de achtervolging in. Toen hij het hert bijna te pakken had, draaide het hert zich naar hem om en verscheen er een groot lichtend kruis tussen zijn gewei. Hubertus hoorde een stem die zei dat hij zich naar God moest keren en naar Lambertus, bisschop van Maastricht, moest gaan. Hij gehoorzaamde en later zou hij Lambertus als bisschop opvolgen. Hubertus is de patroonheilige van de jacht en omdat hij een man genas van hondsdelheid, wordt hij speciaal opgeroepen bij deze vroeger vaak voorkomende ziekte. Hondsdelheid (rabiës) is een dodelijke infectieziekte, die veroorzaakt wordt door de beet van een geïnfecteerde hond of wolf.

De Hubertusviering wordt elk jaar georganiseerd door de Oirschotse Jagersvereniging en de Wildbeheereenheid Moergestel. De jagers uit de omgeving van Oirschot en Spoordonk komen bij elkaar bij de Heilige Eik. Pastor van Nunen zegent de paarden en jachthonden. Ook niet-jagers die hun dieren willen laten zegenen, zijn welkom. De viering wordt door de jachthoornblazers muzikaal opgeluisterd. Tijdens de viering worden ook de Hubertusbroodjes gezegend. De broodjes zouden bescherming bieden tegen hondsdoelheid en moeten meteen na de zegening droog worden opgegeten. Behalve de broodjes krijgen de deelnemers traditioneel ook soep en brood met zult. De opbrengst van de collecte en de verkoop van de versnaperingen zijn voor de Stichting Running Team Oirschot, die zich inzet voor kankerpatiënten.

10. Koningsdag met aubade

Oirschot kent nog de aubade met Koningsdag. Mensen die koninklijk onderscheiden zijn, worden door de burgemeester ontvangen in De Beurs, waarna de aubade plaats vindt. Een aubade is een muzikale hulde die de burgemeester namens de Koning in ontvangst neemt. Daarna begint in de verschillende dorpen de vrijmarkt en de koningsdagactiviteiten.

Koningsdag is het feest van saamhorigheid. Nederland viert vanaf 1898 Koninginnedag, het jaar waarin prinses Wilhelmina tot koningin werd ingehuldigd. Vóór die tijd werd er al wel Prinsessendag gevierd. Het idee voor een feestdag ter ere van de verjaardag van prinses Wilhelmina kwam van J.W. Gerlach, redacteur van het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad.

De feestdag moest een belangrijk symbool worden voor de nationale eenheid. Prinsessendag was aanvankelijk een Utrechts

feest. Op 31 augustus 1885 vierden de arbeiders in wijk C uitbundig de verjaardag van prinses Wilhelmina. Het idee sloeg aan. Toen Wilhelmina koningin was geworden werd het Koninginnedag met kinderspelen als koekhappen, tobbetjessteken en zaklopen. Ook organiseerde men optochten met versierde karren en fietsen. De burgemeester, als vervanger van de koningin, kreeg een aubade van de schoolkinderen en de muziekverenigingen. Toen Juliana in 1948 koningin werd, werd de dag verplaatst naar 30 april. Koningin Juliana vierde haar verjaardag met een defilé langs het bordes van Paleis Soestdijk dat op de televisie werd uitgezonden. Koningin Beatrix handhaafde de datum van 30 april als eerbetoon aan haar moeder. Zij bezocht met haar familie twee plaatsen in het land om daar de feestelijkheden bij te wonen. Overal in Nederland worden er sindsdien vrijmarkten georganiseerd. Op een vrijmarkt heb je geen vergunning nodig om te venten. In enkele grote steden begint de vrijmarkt al op de avond voor Koningsdag. De verjaardag van Koning Willem Alexander is op 27 april. Op de dag daarvoor worden de Koninklijke Onderscheidingen uitgereikt, ook wel lintjesregen genoemd. Nieuw zijn de Koningsspelen, een sportdag op scholen om kinderen te stimuleren meer te bewegen.

Zowel in Oirschot, als in de Beerzen en Spoordonk wordt Koningsdag gevierd. In het verleden was dat vrij sober met een zanghulde en receptie op het gemeentehuis en 's middags een optocht met versierde karren en fietsen. In 1948 werd er in Oirschot flink uitpak. In dat jaar trad Koningin Wilhelmina af en werd Koningin Juliana ingehuldigd. Hoogtepunt was een optocht met praalwagens waarin momenten uit de regeerperiode van Koningin Wilhelmina werden uitgebeeld. Tegenwoordig bezoekt de burgemeester traditiegetrouw de drie dorpen. In Oirschot was het tot voor kort het Oranje Comité dat Koningsdag organiseerde.

Nu coördineert Visit Oirschot de feestelijke activiteiten. In Spoordonk organiseren verschillende partijen, waaronder Dorpshuis Hart van Spoordonk en de Stichting Jeugd Spoordonk, allerlei activiteiten op het kerkplein. De koningsdagactiviteiten in de Beerzen vinden plaats op het Doornboomplein in Middelbeers en bij de kerk in Oostelbeers. Middelbeers kende tot voor kort nog een optocht van kinderen op versierde fietsen, skelters en andere voertuigen, die onder muzikale begeleiding door het dorp trokken. Koningsdag staat op de Nederlandse Inventaris Immaterieel Erfgoed.

11. Rouwritueel kapel Westelbeers

In Westelbeers staat, aan de Kapelweg bij een oude doorwaadplaats in de rivier de Grote Beerze, een oude Mariakapel. Daar worden door de mensen uit de omgeving bidprentjes van hun overleden dierbaren neergezet. Het is een van de bijzondere rouwrituelen uit de gemeente. In 1621 wordt er al melding gemaakt van een houten kapel ter ere van Onze Lieve Vrouwe en Sint Job. In 1637 werd het houten kapelletje vervangen door een stenen kapel. Aanleiding was een pestepidemie, waardoor Westelbeers en omgeving zwaar getroffen werd. De inwoners die het overleefd hadden, bouwden uit dankbaarheid de kapel en beloofden jaarlijks naar Scherpenheuvel op bedevaart te gaan.

Wonderlijk genoeg is de kapel na de Vrede van Munster in 1648, toen de katholieke kerken, kloosters en kapellen hun deuren moesten sluiten, de dans ontsprongen. De kapel is meerdere malen herbouwd en opgeknapt. In 1937 werd ter gelegenheid van het driehonderd jaar bestaan van de kapel het torentje met het klokje toegevoegd. De kapel is gewijd aan Moeder Maria en aan Sint-Job. Sint-Job is de beschermheilige tegen lepra en melaatsheid en andere besmettelijke infectiezieken. Een kaarsje aansteken bij Sint-Job was daarom in coronatijd populair.

Het Onze Lieve Vrouwe Gilde en de buurtbewoners zorgen ervoor dat de kapel in goede staat blijft. In de meimaand is het er extra druk. Op 1 mei wordt de meimaand geopend met een lof en worden er vijftien tientjes van de rozenkrans gebeden. Tot corona werd vanuit de kapel nog jaarlijks een bedevaart naar Scherpenheuvel georganiseerd, maar momenteel is deze zeventiende-eeuwse traditie bedreigd erfgoed. Hieraan is te zien hoe kwetsbaar immaterieel erfgoed is. Je mist het vaak pas als het verdwenen is. Nog altijd bezoeken mensen de kapel om een kaarsje aan te steken en even stil te staan bij overleden dierbaren. Door hun bidprentje op het altaar

bij Maria neer te zetten, blijven de mensen die weggefallen zijn in gedachten.

12. Sinterklaastradities

Het feest van Sinterklaas wordt overal in Nederland gevierd, maar Oirschot en Middelbeers hebben hun eigen eigentijdse vorm aan het feest gegeven. Het sinterklaasfeest is één van de oudste tradities in Nederland. Sinterklaas werd in 2009 tot populairste traditie verkozen. Tegenwoordig ligt het feest onder vuur, omdat de figuur van Zwarte Piet herinnert aan het koloniale verleden van Nederland. Alleen in Vlaanderen viert men op dezelfde manier Sinterklaas als in Nederland. In alle dorpen in de gemeente Oirschot wordt het sinterklaasfeest uitbundig gevierd.

Hoewel de Sint elk jaar met de boot uit Spanje komt, ligt de oorsprong van het feest in Myra, tegenwoordig Turks grondgebied, maar in Nicolaas' tijd Grieks. Sint-Nicolaas leefde in de vierde eeuw na Christus, de tijd waarin de eerste christenen hun godsdienst vrij mochten belijden. Hij was bisschop van Myra en tijdens zijn leven al heel bekend, omdat hij zorgde voor de armen en zieken. Na zijn dood werd Sint-Nicolaas vereerd in Oost-Europa, waar in musea en kerken nog veel vroege middeleeuwse iconen van hem bewaard worden. In de 11e eeuw belegerden de Turken de stad Myra. Kooplieden brachten daarom in 1087 de relieken van Nicolaas naar de Italiaanse havenstad Bari. Vanaf dat moment werd Sint-Nicolaas ook populair in West-Europa. In Nederland kwam hij goed van pas, want Sint-Nicolaas is de beschermheer van de zeevaartlieden en helpt huwbare meisjes aan een geschikte huwelijkspartner. Er zijn veel oude legenden over Sint-Nicolaas bekend.

Sint-Nicolaas is een zogenaamde geefheilige. Samen met Sint-Maarten en Driekoningen

hielp hij mensen de moeilijke winter door. In de 15e eeuw was het in Utrecht al gebruikelijk dat mensen op 5 december hun schoen, klomp of pet achterlieten in de kerk om daar op 6 december geld, spek en brood in te vinden. Op het platteland gingen armen deur aan deur, een sinterklaaslied zingend om een stuk taai-taai of speculaas, koek dat lang goed bleef, te krijgen. In de steden waren overal Nicolaasmarkten, waar speelgoed en snoep te koop was. Na de reformatie probeerden protestantse overheden de katholieke traditie uit te roeien. Maar Sinterklaas was zo populair dat ook protestanten het feest bleven vieren.

De huidige vorm kreeg het feest door toedoen van de Amsterdamse onderwijzer Jan Schenkman. In 1850 schreef hij het kinderboek 'Sint Nicolaas en zijn knecht'. Hij liet Sinterklaas met een stoomboot (toen een opzienbarende uitvinding) naar Nederland komen en introduceerde een helper die zwart van kleur was. Het boek drukte een grote stempel op het Sinterklaasfeest zoals wij dat nu kennen. Met intocht, schimmel, pakjes door de schoorsteen en Piet.

Dat immaterieel erfgoed dynamisch erfgoed is, blijkt uit de veranderingen die het sinterklaasfeest door de eeuwen heeft ondergaan. Het feest wist zich altijd weer aan te passen aan de tijd. Zo neemt Sinterklaas sinds de jaren zestig geen stoute kinderen meer mee naar Spanje. De zak heeft hij letterlijk over boord gezet. En in korte tijd is Zwarte Piet zich, onder invloed van de discussie over het koloniaal verleden van Nederland, geëvolueerd tot Roetpiet.

Sinterklaas is heel welkom in Spoordonk, Oirschot en Oost-, Middel- en Westelbeers. De viering van het Sinterklaasfeest in Oirschot wordt georganiseerd door de Stichting Sint Nicolaas Oirschot. De intocht van Sinterklaas is een spannend moment voor de kinderen.

Dat was het al na de oorlog toen de Sint begeleid door de harmonie en zijn pieten per paard en koets zijn intrede maakte. Tegenwoordig komt hij per boot aan en rijdt dan met zijn paard, met een tussenstop bij de Grote Stoel, naar de Basiliek. De Sint slaapt in het kleinste huisje van Oirschot en heeft een eigen werkpaleis waar gezinnen kunnen genieten van het sinterklaas-theater. In Middelbeers wordt het Oude Kerkje tot de Toren van Sinterklaas omgetoverd. Voor kinderen is het een waar paradijs waar ze leren om over een dak te lopen, pakjes door een schoorsteen te gooien en schoenen te vullen. Op het einde van de rit ontvangen ze een pieten- of sinterklaasdiploma. Overall in de gemeente is Sinterklaas met zijn helpers aanwezig. Hij bezoekt de scholen en de zorginstellingen. Heel veel vrijwilligers zijn jaarlijks bij de organisatie van het sinterklaas-feest betrokken.

13. Driekoningenzingen

In Spoordonk en Oirschot gaan op Driekoningen, 6 januari, nog kinderen langs de deur om een driekoningenlied te zingen en daar wat snoep of een muntje voor te krijgen. Het Driekoningenzingen in Midden-Brabant staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. In Tilburg en Den Bosch wordt het groots gevierd, maar in de dorpen is het driekoningenfeest tanende.

Driekoningen was tot in de 19e eeuw één van de belangrijkste feesten in het jaar. Het feest is heel vaak afgebeeld op beroemde schilderijen die wereldwijd in beroemde musea hangen. Het feest sloot de midwinterperiode af. In de Bijbel wordt vermeld dat drie wijzen een ster volgden om het kindje Jezus te vinden. In de 4e eeuw dacht de moeder van Keizer Constantijn de Grote dat ze de relikwieën van de drie wijzen had gevonden. Via een omweg kwamen deze overblijfselen in de 12e eeuw in de Dom van Keulen terecht. Dit gaf een boost aan de verering van het driekoningenfeest. Al in de middeleeuwen gingen groepjes driekoningenzangers langs de deuren om eten te krijgen. In de 19e eeuw werd het een kinderfeest en een feest voor de allerarmsten. Na de Tweede Wereldoorlog nam geleidelijk het aantal zangertjes af.

Op Driekoningen verkleden kinderen zich als de drie koningen: Balthasar, Caspar en Melchior. De koningen staan symbool voor de drie leeftijden en de drie toen bekende werelddelen. Vaak hebben de Driekoningen een ster of foekepot bij zich. Ze zingen: "Driekoningen, Driekoningen, geef mij een nieuwe hoed, mijn oude is versleten, mijn moeder mag het niet weten, mijn vader heeft het geld op het rooster neergeteld". Als je geld neertelt op een rooster,

dan valt het er doorheen. Vader heeft het geld opgemaakt, daarom moeten de driekoningenzangertjes bedelen. In Oirschot organiseert de parochie Odulphus van Brabant het driekoningenzingen en in Spoordonk is de Stichting Jeugd Spoordonk de organisator.

Het Driekoningenzingen is bedreigd erfgoed (zie Bijlage III). Samen met de andere gemeenten in Brabant en Vlaanderen wordt momenteel gekeken hoe het feest nieuw leven ingeblazen kan worden. Er zijn al initiatieven om er een lichtjesfeest van te maken en het bedelen te vervangen door geven. Oirschot en Spoordonk kunnen zich hierbij aansluiten.

14. Bier brouwen

In de brouwerij in de Koestraat wordt al vier eeuwen bijna ononderbroken bier gebrouwen. Dat is vrij uniek. Ook dat de brouwerij gedurende tien generaties in dezelfde familie is gebleven komt niet vaak voor. Een nieuwe generatie heeft inmiddels het brouwen overgenomen, met respect voor de traditie, maar ook met gevoel voor de toekomst.

Bier is waarschijnlijk de alleroudste drank die door mensen gemaakt wordt. Al 4500 jaar voor Christus werd er Mesopotamië bier gemaakt van bappir, een soort gerstbrood. Er zijn kleitabletten bewaard gebleven met daarop recepten van meer dan twintig soorten bier.

Eeuwenlang was bier een alledaagse drank die door arm en rijk gedronken werd. Zoals wij nu water drinken, dronk men toen bier. Water was door alles wat men in de putten gooide ongezond en het alcohol in bier doodde de bacteriën. Bovendien was bier voedzaam. Het alcoholpercentage van het bier was in die tijd lager dan dat van het huidige bier. Vandaar dat men de hele dag bier kon drinken. Paters dronken zwaar bier en

nonnen licht bier. Kinderen en zwangere vrouwen dronken dunbier ofwel scharrebier. In de winter dronk men zopie, warm bruin bier met kruiden.

Bier werd in de middeleeuwen gebrouwen in abdijen en gewoon thuis. Op het einde van de middeleeuwen kwamen er professionele bierbrouwerijen, die niet alleen voor de eigen consumptie maar ook voor de verkoop gingen brouwen. Binnen de kortste keren vestigden zich in elke plaats brouwerijen. De opkomst van de brouwerijen ging gepaard met de professionalisering van het productieproces.

Bier wordt gemaakt van water, gerst (graan), hop en gist. Al vanaf de 13e eeuw wordt gist gebruikt bij het brouwen en gruit (een kruidenmengsel) toegevoegd om het bier meer smaak te geven en langer goed te houden. Tijdens het Erfgoed Weekend Oirschot in 2022 heeft de Brouwerij Vandeoirsprong nog een gruitbier gebrouwen volgens middeleeuws recept. Iedere bierbrouwer had zijn eigen receptuur, waarmee hij experimenteerde. In de 19e eeuw werd pils populair. Bijna iedereen ging pils drinken. Tegenwoordig is ambachtelijk bier weer helemaal in. Naast de grote bierbrouwerijen worden overal kleine brouwerijtjes opgericht, die elk hun eigen bier brouwen.

In Oirschot is zo'n oude brouwerij altijd blijven bestaan. In 1623 werd in een hoeve aan de Koestraat al bier gebrouwen. In 1777 ging de brouwerij over naar Cornelis Dieliszoon de Croon. In 1785 volgde de zoon van Cornelis - Jan - zijn vader op en vanaf die tijd is de naam De Kroon aan de brouwerij verbonden. Nazaten van Cornelis en Jan - Gerard en Thieu de Kroon - namen in 1970 de brouwerij over van hun vader. Samen hebben ze dertig jaar bier gebrouwen. Nadat Bavaria in 1996 al vijftig procent belang kreeg in De Kroon, kwam de brouwerij in 1999 geheel in handen van deze biergigant, die de productie naar Tilburg verplaatste. In 2002 werd de Brouwerij gesloten. Echter kort daarna begon Gerard de Kroon opnieuw met het maken van Oirschots bier en zette een biermuseum op. Vanaf 2015 wordt er in de Koestraat door een nieuwe generatie bier gebrouwen onder de naam Brouwerij Vandeoirsprong.

De huidige eigenaren van Brouwerij Vandeoirsprong timmeren met voortvarendheid aan de weg. Onder andere met het organiseren van bierfestivals. Maar gezien het feit dat dit één van de oudste locaties is waar bier praktisch ononderbroken wordt gebrouwen, is het aan te raden om het bierbrouwen in Oirschot aan te melden voor plaatsing op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. De Belgische biercultuur staat op de UNESCO lijst van Representatief Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Momenteel wordt er landelijk gewerkt om de 'bruine kroegen' op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland te plaatsen. De gemeente Oirschot heeft nog een aantal 'bruine kroegen', zoals Oud Brabant. Bruine kroegen zijn ontstaan uit de huiskamercafeetjes die je in de negentiende eeuw overal kon vinden. Om een centje bij te verdienen, gingen mensen in hun 'goeikamer', de kamer die alleen gebruikt werd om gasten te ontvangen, een klein huiskamercafeetje inrichten waar mannen en soms ook

vrouwen een biertje en borreltje konden drinken. De uitbaters waren weduwen en vrouwen met een zieke of werkloze man. In Oirschot was dat de herberg van Mieke Vingerhoets. Deze huiskamercafeetjes verdwenen langzaam vanaf 1881, toen voortaan een vergunning moest worden aangevraagd. Bruine kroegen staan bekend om hun inrichting, vaste gasten en een kroegbaas die zorgt voor gezelligheid.

15. Beiaardcultuur, orgelmuziek en muziekverenigingen

Oirschot heeft een prachtige beiaard van vijftig klokken, gemaakt door de Koninklijke Eijsbouts uit Asten. Vanuit de toren klinkt het carillon op gezette tijden. Regelmatig zijn er concerten te beluisteren. De beiaard geeft de identiteit van Oirschot kleur en klank. De beiaardcultuur staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en vanuit België op de UNESCO lijst van Representatief Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Beiaardmuziek heeft zijn oorsprong in Nederland en België en in sommige delen van Frankrijk. Vanuit Nederland en België zijn op enkele plaatsen elders in de wereld ook beiaarden ontstaan. Een beiaard, carillon of klokkenspel bestaat uit een reeks, steeds een halve toon verspringend, gestemde klokken. Het instrument wordt bespeeld door een beiaardier met een stokkenklavier, bestaande uit een manueel en een pedaal. Het manueel wordt met de vuisten bediend. Elke toets is verbonden aan de klepel van een klok. De klok beweegt niet, maar de klepel tikt tegen de klok. De klokken worden gegoten uit brons. De diameter en het profiel bepalen de toonhoogte en de klank. Een beiaard kan met de hand bespeeld worden of via een geprogrammeerd systeem.

In de tweede helft van de veertiende eeuw werd het gebruikelijk om in de steden uurwerken op

de torens te plaatsen. Om te zorgen dat mensen de eerste slag niet misten, werden vooraf aan de grote slag enkele kleine voorslagklokken geluid. Klokkenluiders gingen hierop melodieën spelen. Met de uitbreiding van het aantal klokken ontstond het carillon, dat zich in de eeuwen daarop verder innoveerde. Vanaf de 17e eeuw ontwikkelde zich een hoogstaande bloeiperiode van de beiaardcultuur met als hoogtepunt de tweede helft van de 19e eeuw. Tegenwoordig hebben gemeenten met een historische toren vaak een eigen beiaardier in dienst. Zo ook Oirschot.

Oirschot heeft een beiaard dat heel goed bekend staan. Het is gebouwd in 1990. Bekende beiaardiers en studenten van de Nederlandse Beiaardschool spelen graag in Oirschot. De beiaard van Oirschot kenmerkt zich door heldere, lichte klanken, die door de hoogte van de toren heel ver dragen. De Stichting Beiaardconcerten organiseert in de zomer bijzondere concerten, waarbij beroemde beiaardiers uit binnen- en buitenland oude en nieuwe muziek spelen. De huidige beiaardier en de Stichting Beiaardconcerten Oirschot doen hun best om meer en jonger publiek te trekken door te experimenteren met combinaties van de beiaard met andere kunst- en muziekvormen.

Naast de beiaard heeft de Basiliek ook nog een mooi orgel. Het pijporgel zou voortgekomen zijn uit het waterorgel dat in de oudheid bekend was. In de middeleeuwen kregen steeds meer kerken een orgel. Eerst waren dat kleine verplaatsbare instrumenten, maar later werden ze groter en kregen ze een vaste plaats in de kerk. Brabant stond bekend om zijn orgelbouw. De Brabantse orgelbouwers stonden aan de basis van de nieuwe ontwikkelingen aan het einde van de middeleeuwen. Het werd mogelijk om één of meer rijen pijpen afzonderlijk te laten klinken en er kwamen nieuwe klanken bij. Voor het bedienen van het pijporgel waren in die tijd twee mensen nodig: de organist en de orgelblazer, de man die via een blaasbalg lucht door de pijpen blies. In de 16e eeuw kende 's-Hertogenbosch een internationaal vermaarde orgelschool. Na 1853, het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie, beleefde het pijporgel in Brabant een grote bloeiperiode. De Brabantse orgelcultuur staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

Het prachtige orgel in de Basiliek is in 1978 geplaatst nadat het vorige orgel vernield was in de oorlog. Het orgel komt oorspronkelijk uit de Sint-Pieterskerk in 's-Hertogenbosch en is in 1846 gebouwd door de bekende orgelbouwer Frans Smits uit Reek. Het heeft drie manualen, een pedaal en 45 registers. Het orgel heeft 2960 pijpen, waarvan er 209 aan het front te zien zijn. Smitsorgels staan heel goed bekend. De klank is rond, warm, vol en krachtig. In het Boterkerkje staat een Ludovicus de Backer orgel.

Naast de beiaard- en orgelcultuur kent de gemeente Oirschot nog een aantal muziekverenigingen, zoals Muziekvereniging de Vriendschap in Middelbeers, Fanfare Concordia in Spoordonk en Muziekvereniging Arti in Oirschot, en een groot aantal koren en orkesten. Fanfare Concordia bestaat ruim zeventig jaar en is een echt gemeenschapsorkest met eigen

opleidingsmogelijkheden. De leeftijd van de leden varieert van jong tot oud. Concordia treedt op tijdens Carnaval, Sint-Nicolaas, Kerstmis, jubilea en speciale gelegenheden. Naast samen muziek maken is de gezelligheid en saamhorigheid de belangrijkste drijfveer om lid te worden.

Harmonie- en fanfareorkesten ontstonden in de eerste helft van de 19e eeuw. Ze zijn voortgekomen uit de militaire (cavalerie) orkesten na de Franse bezetting. Deze orkesten werden niet alleen gebruikt voor militaire doeleinden, maar ook om het volk gunstig te stemmen. Halverwege de 19e eeuw zagen welgestelde burgers het harmonieorkest als middel om het volk te beschaven. De oprichting van de Harmonie Art en Amicitiae, zo'n 180 jaar geleden, moet je in dat tijdsbeeld zien. De Harmonie komt voort uit de tradities van het Gilde Sint-Sebastiaan. Het is een levende vereniging met veel vrijwilligers en een eigen opleiding die heel goed bekend staat. De orkesten van Art treden regelmatig op.

Hoewel het nog geen echte traditie in Oirschot is, hoort de Matthäus Passion, die jaarlijks in de Basiliek wordt uitgevoerd, toch tot de hoogtepunten van de muziekcultuur in Oirschot. De Matthäus Passion vertelt het lijdensverhaal van Jezus. Het is een oratorium, een muzikaal verhaal, gecomponeerd door Johan Sebastian Bach. De Matthäus Passion was voor het eerst te horen in Leipzig in 1727 of 1728. Rotterdam was de eerste stad die in 1870 kennis maakte met de Matthäus Passion. Op Goede Vrijdag 1922 voerde de Nederlandse Bachvereniging voor het eerst de Matthäus Passion in Naarden op. Sindsdien is het een niet weg te denken paastraditie. De Matthäus Passion in Oirschot trekt mensen van binnen en buiten de gemeente en staat bekend om de hoge kwaliteit en de unieke locatie.

16. Abraham of Sara zien en de vlag uithangen als iemand geslaagd is

Als iemand vijftig jaar wordt, wordt het huis versierd met teksten, borden en poppen om te laten zien dat hier een Abraham of Sara woont. Automobilisten worden uitgenodigd om te toeteren. Tegenwoordig zie je het versieren van het huis ook als iemand zijn pensioendatum heeft gehaald. Het versieren van huizen bij het behalen van een bijzondere leeftijd is in de hele gemeente Oirschot een levendige traditie.

De traditie van Abraham zien komt uit West-Friesland, waar 50-jarigen al in de 19e eeuw een gebakken Abrahampop kregen met een gedicht. Het gezegde 'Hij heeft Abraham gezien' komt uit de bijbel. Daarin staat: 'Gij bent nog geen vijftig en gij hebt Abraham gezien?'. Abraham was de aartsvader waar joden, christenen en moslims vanaf stammen. Uit dit citaat concludeerde men dat je op je vijftigste Abraham zou zien. Dat betekende dat je toetrad tot de groep van wijze mensen. Je had levenservaring en kon raad geven. In 1959 kreeg Koningin Juliana voor haar vijftigste verjaardag een Abraham aangeboden door het West-Fries Genootschap.

Deze organisatie wilde de traditie bekend maken en deelde het recept om een abrahampop te bakken. Pas later ging men vrouwen een Sara geven. Sara was de vrouw van Abraham. Tot op hoge leeftijd kregen zij geen kinderen, totdat Sara als een wonder hun zoon Isaak het leven schonk. De traditie van het Abraham en Sara zien staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en past in de Europese traditie van 'jaarkringen', genootschappen met mensen die in een bepaald jaar zijn geboren. In Oosterhout komen elk jaar de mannen die in dat jaar 50 jaar zijn geworden bij elkaar.

In de gemeente Oirschot worden door de kinderen en vrienden het huis versierd in Abraham en Sara stijl. Het zijn vaak zelf gemaakte poppen met teksten die de bijzondere eigenschappen van de jarige aan het publiek vertellen. In andere delen van ons land zijn het meestal gehuurde reuzenpoppen. Typisch Oirschots is dat vriendinnen, die de vijftigste verjaardag van hun vriendin vieren, zich verkleden als oude vrouwen. De jarige moet dan raden wie-wie is. Dat is vaak een hele klus, omdat de vrouwen zich strak vasthouden aan hun rol.

Ook komt in Oirschot nog voor dat familie of vrienden een zogenaamd lakenlied maken. Een lakenlied of smartlap was een lap met tekeningen, waarbij een lied over een gebeurtenis werd gezongen. Rondtrekkende smartlapzangers gingen op een markt of plein staan, rolde hun smartlap uit en zongen met behulp van een aanwijsstok de smartlap. Het refrein werd door iedereen meegezongen. Vaak ging het over moorden, zoals de Moord in Raamdonksveer. Op bijzondere verjaardagen en bij huwelijken werd de smartlap gebruikt om het leven van de jarige of van het pas getrouwde stel samen te vatten in tekeningen en tekst. De smartlap of lakenlied moet vooral grappig zijn en eigenschappen uitvergrooten.

Verwant aan het versieren van het huis als een inwoner vijftig jaar is geworden of als er een kind is geboren, is het buiten hangen van de vlag met boekentas als iemand is geslaagd. Dit is een traditie die overal in het land voorkomt. Toch is dit gebruik veel door jongeren genoemd in het onderzoek naar immaterieel erfgoed in Oirschot. Dit vlaggenritueel markeert het einde van een schooltijd en de overgang van puber naar jongvolwassene. De traditie is ongeveer tachtig jaar oud. In de jaren zestig van de vorige eeuw gingen ook kinderen van 'gewone' ouders verder leren. Als ze voor hun examen geslaagd waren, moest de hele buurt dat natuurlijk weten. Zo trots waren de ouders.

17. Rederijkersgilde Sint-Katrien en de Sint-Janstros

Het Rederijkersgilde Sint-Katrien bestonden in 2023 veertig jaar. De rederijkerscultuur kenmerkt zich door liefde voor taal in ruime zin. In een rederijkersgilde of rederijkerskamer vinden mensen elkaar in hun gezamenlijke liefde voor taal, taalvaardigheid, dichtkunst, voordrachtkunst en zang. De Rederijkerskamers staan op de Inventarissen Immaterieel Erfgoed in Nederland en in Vlaanderen.

Rederijkerskamers ontstaan op het einde van de middeleeuwen. Het waren mannen (en soms ook vrouwen, al konden die waarschijnlijk geen volwaardig lid zijn) van adellijke en hoge burgerlijke komaf, die regelmatig bij elkaar kwamen om poëzie voor te dragen. Het woord rederijker komt van het woord 'rhétoriciens'. De rederijkerscultuur ontstond in Vlaanderen en kwam op het einde van de 16e eeuw tot bloei in de noordelijke Nederlanden. Rederijkers organiseerden dichtwedstrijden, toneeluitvoeringen en parades. Op landjuwelen gingen de verschillende Brabantse rederijkerskamers in competitie. Een rederijkersgedicht was onder-

worpen aan strenge regels en men kende verschillende vormen, zoals het rondeel, ketendicht, ballade en acrostichon.

In de 15e en 16e eeuw was iedereen die zich met literatuur bezig hield betrokken bij de rederijkers. Bekende rederijkers waren Bredero, Joost van den Vondel en PC Hooft.

Het Oirschotse Rederijkersgilde Sint-Katrien bestaat uit twintig actieve leden. Zij houden zich 'ter lering ende vermaak' bezig met gedichten, proza en toneel. De liefde voor de rederijkerscultuur wordt doorgegeven van moeder op dochter. Veel teksten worden zelf geschreven, maar Sint-Katrien voert ook oude stukken, zoals de Bruiloft van Kloris en Roos, op. Regelmatig treden ze op in Oirschot, zoals op Koningsdag en het Erfgoed Weekend Oirschot. Het Rederijkersgilde werd opgericht door Willem Iven en Jacques van de Ven. Sint-Katrien ontvangt geen subsidie van de gemeente en wil graag informeel blijven.

Rond 24 juni, midzomer, maakt het Rederijkersgilde een Sint-Janstros. Sint-Jan ofwel Johannes de Doper is één van de belangrijkste heiligen van de katholieke en orthodoxe Kerk. Hij zou Jezus gedoopt hebben en was de eerste mens die Jezus aanwees als de Messias, de

langverwachte redder van het volk van Israël. Daarom wordt hij de Voorloper van Christus genoemd. Johannes werd onthoofd op last van een koning die hij van overspel had beschuldigd. De geboortedagen van Jezus en Johannes markeren de zonnewende. Wordt op 24 december - midwinter - de geboorte van Jezus gevierd, op 24 juni - midzomer - wordt de geboorte van Johannes de Doper herdacht.

De nacht van 23 of 24 juni was een 'tovernacht', een nacht met mythische en spirituele kracht. Planten die dan gepland of geoogst werden, hadden bijzondere kracht. Vrouwen die graag kinderen wilden hebben, plukten in die nacht kruiden om zwanger te worden. In veel landen is Sint-Jan een belangrijk feest. Mensen trekken er bij zonsopgang op uit om te picknicken, zingen, dansen en Sint-Jansvuren te stoken. Vrouwen vlechten bloemenkransen om op hun hoofd te zetten en om aan hun deur te hangen om het huis te beschermen.

Op verschillende plaatsen in Kempenland, zoals Veldhoven en Leende, wordt elk jaar nog een Sint-Janstros gevlochten en gewijd. Een Sint-Janstros bestaat uit zeven planten of een meervoud ervan. Sint-Janskruud is de basis. De plant Sint-Janskruud wordt ook wel jaag-den-duivel genoemd, het is een zogenaamd afweerkruid. Uit de bladeren komt rode olieachtig vocht. Daar zou de duivel zijn klauwen ingezet hebben en het zou bloed van Jezus zijn. Tegenwoordig wordt er een medicijn tegen depressies van gemaakt. Ook de andere planten hebben een symbolische betekenis, zoals het graan dat voor welvaart staat en de korenbloem die het leven symboliseert. Over de Sint-Janstros zijn veel hele oude legenden bekend. Een gewijde tros die bij de deur hangt zou het hele jaar het huis en gezin beschermen. Het wijden van de Sint-Janstros staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

18. Brabantse koffietafel en streekgebak

Een traditie is misschien niet ontstaan in de Beerzen, maar wel door Middelbeers populair geworden is, is de Brabantse koffietafel.

De Brabantse koffietafel, zoals wij die nu kennen, is ontstaan in het begin van de 20ste eeuw uit een begrafenisritueel. Bij een echte Brabantse koffietafel staan niet alleen koffie, brood en kaas op tafel, maar ook 'goei' soep met vlees, krentenbrood, peperkoek, verschillende soorten beleg, waaronder altijd Brabantse zult, droge worst, reusel met kaantjes en zelfgemaakte jam, en natuurlijk een glaasje brandewijn met suiker.

Om de maaltijd wat rijker te maken, kan ook warme gebakken bloedworst met appeltjes en balkebrij worden toegevoegd. Tegenwoordig mag het Brabantse worstenbroodje niet ontbreken.

Als vroeger iemand begraven werd, kwamen de familie, buren en vrienden bij elkaar om afscheid te nemen. Daarvoor moesten ze vaak een heel eind lopen. Zonder ontbijt, want in de kerk moest je te communie kunnen gaan en daarvoor moest je vanaf middernacht nuchter zijn. Na de begrafenis hadden de buurvrouwen in het huis van de overledene een broodmaaltijd met roomboter, kaas en gevulde soep klaar gezet. Niemand hoefde met een lege maag naar huis terug te keren. Dit werd 'op de kaas gaan' genoemd. Hieruit is de Brabantse koffietafel voortgekomen.

De Brabantse koffietafel werd landelijk bekend toen burgemeester Truus Smulders van Oost-, Middel- en Westelbeers in 1949 koningin Juliana op bezoek kreeg. Het was het eerste officiële bezoek van de koningin aan Brabant. Ze werd in Middelbeers onthaald op een 'echte' traditionele Brabantse koffietafel, dat veel publiciteit trok. De Brabantse koffietafel en Middelbeers horen dus echt bij elkaar en zouden ook veel meer ingezet kunnen worden voor het promoten van de identiteit van Middelbeers.

Of koningin Juliana ook een Brabants worstenbroodje kreeg, is niet bekend. Worstenbroodjes werden gegeten bij thuiskomst uit de nachtmis en bij bijeenkomsten van verenigingen, zoals de boerinnenbond en de gilden. Nu is het worstenbroodje het icoon van de Brabantse identiteit, maar dat beeld is pas de laatste decennia ontstaan, onder andere door de verkiezing van het Lekkerste Brabantse Worstenbroodje.

Nieuwere culinaire gebruiken zijn de Oirschotse muts, de Oirschotse poffer en de torenkoek. De eerste twee verwijzen natuurlijk naar de Oirschotse klederdracht en de laatste naar de toren van de Basiliek. Ook recent is de Beerse strijker, genoemd naar Anna Maria van de Wetering, die in 1865 getroffen werd door de bliksem. Dat overleefde Anna Maria en daarna had ze genezende krachten. Door te strijken met haar linker, door de bliksem getroffen, hand zou ze reuma, kramp en jicht kunnen genezen. Van heinde en verre kwamen mensen daarom naar het Krukseind, waar de strijster van Beers woonde.

19. Ambacht van molenaar

Oirschot kent twee molens: een stellingmolen om koren te malen in Oirschot en een watermolen in Spoordonk. Ook in Middelbeers heeft ooit een molen gestaan. Molens zijn beschermd materieel erfgoed en het ambacht van de molenaar is als eerste Nederlandse traditie op de UNESCO lijst van Represantief Immaterieel Erfgoed van de Mensheid geplaatst. De molenaar van de watermolen van Spoordonk wil bij voldoende water in de Beerze de molen draaiende houden. De windmolen in Oirschot wordt momenteel gerestaureerd en het is de bedoeling dat hij daarna weer gaat draaien.

Al in de middeleeuwen kende men wind- en watermolens. Vanaf de 17e eeuw nam het aantal molens in hoog tempo toe, met als hoogtepunt de 19e eeuw toen Nederland ruim negenduizend

molens telde. In de 20e eeuw zijn veel molens tot stilstand gekomen. Daardoor ging veel kennis verloren en het ambacht van de molenaar dreigde uit te sterven. Het molenaarswerk vergt veel kennis. Een molenaar moet de molen laten draaien, maar ook onderhouden. Hij moet veel verstand van het weer hebben. Molens waren belangrijk voor de landbouw en nijverheid en voor het droogmalen van polders. Nederland heeft het ambacht van molenaar voor de UNESCO lijst voorgedragen, omdat de molen tot één van de iconen van Nederland behoort, maar ook omdat molens een hedendaagse functie hebben bij het opwekken van duurzame energie en waterbeheer. Het ambacht van molenaars wordt meestal overgedragen van vader op zoon. Tegenwoordig zijn er nog zo'n veertig beroepsmolenaars. Om het ambacht niet te laten uitsterven organiseert het Gilde van Vrijwillige Molenaars opleidingen om molenaar te worden. Inmiddels kent Nederland al ongeveer duizend vrijwillige molenaars, waaronder ook vrouwen. Het zou heel jammer zijn als het ambacht van molenaar uit Oirschot en Spoordonk verdwijnt. Molens moeten malen, anders gaat ook het gebouw achteruit en het ambacht van molenaar is een mooi oud ambacht waar veel verhalen over te vertellen zijn.

20. Fietscultuur

Oirschot staat bekend als een fijne plek om fietstochten te maken. In de zomer staat de Markt vol fietsen van mensen die na een tochtje op een terrasje wat drinken. Ook inwoners fietsen graag in de prachtige omgeving. Vandaar dat de fietscultuur regelmatig genoemd werd in het onderzoek naar de identiteit van Oirschot. Oirschot is een echt fietsdorp.

Met meer fietsen dan inwoners en ruim 32.000 km fietspaden staat Nederland bekend als fietsland. In andere landen als China wordt

ook gefietst, maar daar is de fiets een nuttig vervoersmiddel en Nederlanders fietsen voor hun plezier. Dat Nederland een fietsland is geworden, heeft twee redenen. Koningin Wilhelmina fietste graag. Ze had als prinses al een fiets gekocht in Wenen. Maar omdat men in die tijd dacht dat vrouwen van fietsen onvruchtbaar werden, verbood de regering haar in 1898 om te fietsen 'met het oog op de toekomst'. Wilhelmina lapte het verbod aan haar laars, maar fietste tot 1933 niet meer in het openbaar. Toen pakte ze in Katwijk tot verbazing van de omstanders de fiets om een tocht te maken en haalde daarmee alle kranten. Een andere reden is dat tijdens de Eerste Wereldoorlog, toen Nederland neutraal was maar wel paraat moest blijven, de soldaten zich vermaakten met fietstochtjes en fietswedstrijden. Na de oorlog kregen ze de fiets mee naar huis en voor je plezier fietsen werd een traditie.

In Oirschot verschenen de eerste fietsen op het einde van de 19e eeuw. Alleen de allerrijksten konden zich een fiets veroorloven. Tot voor kort bezat een verzamelaar nog een fiets uit 1895 van een inwoner van Oirschot. Helaas is die naar het buitenland gegaan. Zo kwetsbaar is de collectie Oirschot. De gemeente Oirschot is nog steeds heel geliefd bij fietsers, want de omgeving is heel geschikt voor het maken van fietstochten. Het is er prachtig en er ligt een heel uitgebreid fietsnetwerk. Bij Visit Brabant zijn fietsroutekaartjes te verkrijgen.

IV Beleid voor immaterieel erfgoed

Oirschot wil immaterieel erfgoed onder de aandacht brengen, levend houden en toekomst geven. Dat wil de gemeente doen door het immaterieel erfgoed te ondersteunen waar nodig en mogelijk is. Immaterieel erfgoed is nieuw voor Oirschot. Om het beleid effect te laten hebben, moet er eerst voor immaterieel erfgoed een fundament gebouwd worden.

1. Hoe kan de gemeente Oirschot voor immaterieel erfgoed een fundament bouwen?

UNESCO verwacht dat overheden maatregelen nemen om immaterieel erfgoed 'te laten groeien en bloeien'. Bij immaterieel levend erfgoed kunnen alleen de dragers hun erfgoed beschermen. Zij alleen kunnen hun liefde, kennis en ervaring doorgeven en hebben de verantwoordelijkheid om hun traditie levend te houden en toekomstbestendig te maken. Maar gezien het grote belang dat immaterieel erfgoed heeft voor Oirschot, de Beerzen en Spoordonk kan de gemeente wel een aantal stappen nemen om het immaterieel erfgoed een stevig fundament te geven. Wat moet er gebeuren voordat immaterieel erfgoed een volwaardige tak van erfgoed is?

Stip op de horizon is om over een paar jaar een structuur te hebben waarin immaterieel erfgoed zonder al te veel bemoeienis van de gemeente kan 'groeien en bloeien'.

Vijf doelen de komende drie jaar:

Structuur

Bewust-
wording

Herkennen
waarderen

Steunen

Promoten

Wat willen we over drie jaar bereikt hebben?

1. Over drie jaar is er een structuur van waaruit de komende jaren verder gebouwd kan worden en waarin immaterieel erfgoedgemeenschappen zelf de borging op zich kunnen nemen. De Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot is de kern van deze structuur.
2. Inwoners, (erfgoed-)organisaties en beleidsmakers zijn zich bewust dat immaterieel erfgoed een integraal onderdeel is van het erfgoed en de cultuur van Oirschot en zien het belang ervan voor de gemeente in.
3. Er is een overzicht van het immaterieel erfgoed in de gemeente en een inventaris om immaterieel erfgoed te herkennen en te waarderen.
4. De gemeente heeft beleid gemaakt voor immaterieel erfgoed, om vandaaruit de gemeenschappen waar nodig te ondersteunen.
5. Oirschot is als levend erfgoeddorp trots op de rijkdom aan immaterieel erfgoed en promoot dat naar binnen en buiten.

2. Hoe kan immaterieel erfgoed de komende jaren concreet vorm gegeven worden?

In de komende drie jaar moet de uitvoering van het UNESCO Verdrag van de grond af

opgebouwd worden, want er is nog helemaal geen ervaring mee in Oirschot. Belangrijk is om in die jaren inwoners bewust en enthousiast te maken voor immaterieel erfgoed, de gemeenschappen met elkaar te verbinden en kennis over immaterieel erfgoed en het borgen ervan op te bouwen. Het borgen van immaterieel erfgoed is een vak apart. Om de kennis daarover te vergaren is het belangrijk om vertegenwoordigers van immaterieel erfgoedgemeenschappen van buiten naar Oirschot te halen en omgekeerd dat mensen uit de gemeente Oirschot op bezoek gaan bij andere immaterieel erfgoed gemeenten. Daarnaast moet gewerkt worden aan de Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot, waarop het immaterieel erfgoed in de gemeente zichtbaar gemaakt wordt en waarmee immaterieel erfgoedgemeenschappen gestimuleerd worden om te werken aan de toekomst van hun traditie.

Aan de gemeente wordt gevraagd om voor drie jaar € 8.000 per jaar als opbouwbudget te reserveren.

Dit bedrag is nodig voor een externe projectleider, om te vergaderen, om immaterieel erfgoedcollega's van elders te ontvangen, om bezoeken naar andere gemeenschappen af te leggen, om deel te nemen aan de landelijke netwerkdagen, om materiaal voor cursussen en lezingen te ontwikkelen, om een folder te ontwikkelen, om informatie- en werkbijeenkomsten te organiseren en om een Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot op te zetten.

Stappenplan:

1. Basisstructuur opzetten: er wordt een Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot opgericht

Er ontbreekt nog een structuur voor immaterieel erfgoed. De sector bestaat uit allemaal op zichzelf staande gemeenschappen, die elk op hun eigen manier bezig zijn. Er is ook weinig contact met de andere erfgoedorganisaties. Door een Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot onder leiding van een projectleider op te richten met daarin mensen uit de immaterieel erfgoedgemeenschappen creëer je samenhang en een duidelijke achterban.

De werkgroep speelt een grote rol in het zichtbaar maken van immaterieel erfgoed, bij het leggen van verbindingen tussen immaterieel erfgoedgemeenschappen en andere (erfgoed-) organisaties en bij de ondersteuning om immaterieel erfgoed te borgen. Ook is de werkgroep het aanspreekpunt voor immaterieel erfgoed bij de gemeente en in het Erfgoed Platform. Immaterieel erfgoed voegt veel toe aan de expertise van het Erfgoed Platform, zoals de kennis om op een dynamische wijze (levend) erfgoed te beschermen. Immaterieel erfgoed geeft erfgoed een hedendaagse betekenis en een menselijk gezicht.

Een Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot heeft een belangrijke functie bij het delen van kennis en ervaring. Overdracht van kennis en ervaring gaat bij immaterieel erfgoedgemeenschappen meestal van ouders op kinderen en van meesters op leerlingen. Door een werkgroep met gemeenschappen op te zetten, creëer je een structuur waarbij gemeenschappen elkaar opleiden en helpen met borgen. Deze van onderop benadering past bij het UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed. In de eerste jaren heeft de werkgroep steun van de gemeente

nodig. Immers de werkgroep moet zelf nog de kennis om gemeenschappen te begeleiden bij het maken van een borgingsplan opbouwen. Na verloop van tijd kan gekeken worden of de werkgroep een rechtspersoon moet worden of niet.

In de werkgroep moet in ieder geval het religieus erfgoed vertegenwoordigd zijn en het liefst ook iemand namens de belangrijkste tradities, zoals Carnaval en de gilden. Tijdens de interviews voor deze nota zijn een aantal mensen naar voren gekomen die heel bewust met hun immaterieel erfgoed bezig zijn. Met hen kan de Werkgroep Immaterieel Erfgoed opgestart worden. Samen met een erfgoeddeskundige, die gespecialiseerd is in het borgen van immaterieel erfgoed, kan dan jaarlijks een werkplan worden gemaakt en expertise worden opgebouwd.

De gemeente kan in de oprichting van zo'n werkgroep een stimulerende en faciliterende rol hebben. Bijvoorbeeld de eerste drie jaar waarin het fundament voor immaterieel erfgoed gebouwd wordt.

2. Bewustwording: inwoners en gemeenschappen worden bewust gemaakt van hun immaterieel erfgoed

Oirschot is rijk aan immaterieel erfgoed. Dat erfgoed wordt gedragen door formele en informele groepen. Niet alle gemeenschappen zijn zich bewust dat ze met immaterieel erfgoed bezig zijn. Ze weten wel dat hun traditie geschiedenis heeft en geven het onbewust door, maar noemen het geen immaterieel erfgoed. De gemeente kan samen met de Werkgroep Immaterieel Erfgoed en Visit Oirschot in het bewust maken een grote rol spelen. Een traditie benoemen als immaterieel erfgoed maakt de dragers trotser en bewuster van wat zij doen. Ze kijken daardoor ook actiever naar de toekomst.

Bewustwordingstrajecten vergen altijd tijd. De media spelen hierbij een belangrijke rol. In aanloop van deze nota zijn een aantal lezingen over immaterieel erfgoed gehouden. Om Oirschot bewust te maken van immaterieel erfgoed zullen de komende tijd regelmatig lezingen, cursussen en bijvoorbeeld een module in de leergang Oirschotlogie ontwikkeld worden. Ook wordt een boekje en eventueel een reizende tentoonstelling samengesteld waarin twintig voorbeelden van immaterieel erfgoed in de gemeente worden uitgewerkt. Hiermee krijgt het immaterieel erfgoed een gezicht in Oirschot.

Door publiciteitscampagnes als 'Fotografeer een jaar lang je immaterieel erfgoed' of de Nederlandse en Vlaamse campagnes 'Immaterieel erfgoed in de kijker', 'Immaterieel erfgoed spotten' en 'Immaterieel erfgoed is van iedereen' wordt een groot en breed publiek bij immaterieel erfgoed betrokken. Bij deze landelijke campagnes kan Oirschot zonder veel moeite aansluiten.

3. Herkennen en waarderen: er wordt een systeem gebouwd om immaterieel erfgoed te kunnen herkennen en waarderen

Landelijk geeft Nederland het immaterieel erfgoed een gezicht door de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Dit idee neemt de gemeente Oirschot op lokaal niveau over door een Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot samen te stellen. Dit is de taak van de Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot.

Immaterieel erfgoedgemeenschappen, die hun traditie erkennen als immaterieel erfgoed en zich actief inzetten voor het levend houden en doorgeven van hun traditie, kunnen laagdrempelig plaatsing vragen op de inventaris. De werkgroep toetst of de aanvraag voldoet aan de criteria en begeleidt hen in het proces om op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot te

komen. Op een klein feestje worden de plaatsingen officieel gemaakt. De burgemeester reikt de gemeenschappen een certificaat uit waarop staat dat hun immaterieel erfgoed is ingeschreven op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot. Deze inventaris wordt op de website van de gemeente of Visit Oirschot zichtbaar gemaakt en vervolgens gepubliceerd in het Oirschots weekjournaal.

De plaatsing op de Oirschotse inventaris kan een opstap zijn naar de landelijke inventaris. Verwacht wordt dat er vier tot zes tradities per jaar op de Inventaris Oirschot geplaatst kunnen worden. Idee is om die plaatsingen tegelijkertijd te doen en daar een bijeenkomst met verwante gemeenschappen aan vast te knopen. Immers doel van UNESCO is om netwerken immaterieel erfgoed te ontwikkelen, zowel regionaal, nationaal als internationaal. Voor Oirschot een kans om zich op de kaart te zetten.

4. Ondersteunen: er komt beleid voor de ondersteuning van immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed biedt Oirschot veel kansen, daarom hecht de gemeente veel waarde aan een stevig fundament. Door beleid te maken laat de gemeente zien dat het immaterieel erfgoed omarmd heeft en er alles aan doet om de immaterieel erfgoedgemeenschappen te laten 'groeien en bloeien'.

Beleid begint allereerst met het erkennen dat immaterieel erfgoed een volwaardige tak van erfgoed is met een eigen manier van beschermen. Daarnaast faciliteert de gemeente de Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot, die het immaterieel erfgoed in de gemeente zichtbaar maakt en de immaterieel erfgoedgemeenschappen helpt met het toekomstbestendig maken van hun traditie.

Door de Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot laat de gemeente zien dat immaterieel erfgoed onlosmakelijk bij Oirschot als levend erfgoeddorp hoort en zeer gewaardeerd wordt. Indien nodig, als het voortbestaan daartoe aanleiding geeft, helpt de gemeente immaterieel erfgoedgemeenschappen financieel. Verder komt er een vast aanspreekpunt binnen de gemeente, die het immaterieel erfgoedbeleid uitvoert en die de gemeenschappen helpt bij het aanvragen van vergunningen en subsidies. De functie van het aanspreekpunt kan gecombineerd worden met de cultuurverbinder voor kunst en cultuur mits geïnvesteerd wordt in kennisopbouw over immaterieel erfgoed.

Belangrijk is om bestaande subsidies toegankelijk te maken voor het borgen van immaterieel erfgoed. Veel immaterieel erfgoedgemeenschappen zijn niet gewend om subsidies aan te vragen. Vaak is dat ook niet nodig. Maar soms is het nodig om subsidie te geven om immaterieel erfgoed te laten voortbestaan. Aangeraden wordt om in de bestaande subsidieregelingen ook initiatieven voor het toekomstbestendig maken van immaterieel erfgoed op te nemen. Tevens is het noodzakelijk om het aanvragen van subsidie toegankelijk te maken voor mensen die dat niet gewend zijn en ook subsidie voor het aanvragen van kleinere bedragen mogelijk te maken.

5. Borgen: gemeenschappen krijgen hulp om hun immaterieel erfgoed levend te houden en door te geven

Veel gemeenschappen hebben hulp nodig bij het opzetten van hun erfgoedzorg en het maken van hun borgingsplan. Het is heel belangrijk dat hier kennis en ervaring over wordt ontwikkeld in Oirschot. Hulp bij borgen wordt de taak van de Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot. Hiervoor moet langzaam expertise worden opgebouwd. Door de eerste borgingsplannen te maken onder leiding van een immaterieel

erfgoedexpert krijgt de werkgroep langzaam zoveel ervaring dat ze later zelf gemeenschappen kunnen begeleiden. Dat vergt de eerste jaren veel energie.

Borgen van immaterieel erfgoed gaat anders dan bij materieel erfgoed en vergt andere methodieken. Daarvoor is specifieke expertise en ervaring nodig, en een groot gevoel voor werken met vrijwilligers. Via cursussen en persoonlijke begeleiding kunnen gemeenschappen op weg geholpen worden. Daarnaast is kennisuitwisseling tussen gemeenschappen heel effectief. De Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot heeft de mogelijkheid om mee te doen aan de immaterieel erfgoed netwerkdagen in Nederland en Vlaanderen en kan de daarop opgedane kennis overdragen aan de Oirschotse gemeenschappen.

6. Presenteren: immaterieel erfgoed gemeenschappen worden geholpen om hun verhaal te vertellen

Immaterieel erfgoed heeft een historische dimensie, die deel uit maakt van de geschiedenis van Oirschot. De gemeenschappen willen hun geschiedenis graag presenteren en daarmee hun verhaal vertellen. De gemeente Oirschot heeft zoveel mooie plekken dat er heel veel mogelijkheden zijn om ter plekke exposities in te richten en/of belevingsplekken vorm te geven. Bij het presenteren van immaterieel erfgoed is het van belang om de historische ontwikkeling te laten zien en om uit te leggen welke betekenis het immaterieel erfgoed door de tijd heeft gehad en nu nog heeft. Het presenteren van immaterieel erfgoed biedt ook mogelijkheden om in diverse samenstellingen samen te werken. Belangrijk is om verbindingen te leggen en verhalen te vertellen. Het initiatief om immaterieel erfgoed te presenteren gaat altijd van de gemeenschappen zelf uit met ondersteuning van de Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot.

7. Promoten: zet immaterieel erfgoed in het zonnetje

Immaterieel erfgoed wordt nog nauwelijks benut om Oirschot als levend erfgoeddorp op de kaart te zetten. Om immaterieel erfgoed beter in te zetten voor het versterken van de identiteit zou de gemeente verspreid over het jaar een aantal beeldbepalende activiteiten kunnen aanwijzen. Hoogtepunten waar veel inwoners bij betrokken zijn en die voor bezoekers aantrekkelijk zijn. Maar die het ook in zich hebben om de vijf woonkernen met elkaar te verbinden. Bij dergelijke evenementen zouden ook andere immaterieel erfgoedgemeenschappen zich moeten kunnen aansluiten. Op deze manier wordt het immaterieel erfgoed in het zonnetje gezet en positioneert Oirschot zich buiten. (Zie volgende paragraaf)

3. Met welk immaterieel erfgoed kan Oirschot zich op de kaart zetten?

Naast het bestaande aanbod aan evenementen is het aan te raden om een aantal verspreid over het jaar liggende beeldbepalende immaterieel erfgoedactiviteiten te kiezen waarmee Oirschot zich kan positioneren en waarmee het verhaal van de identiteit van Oirschot verteld wordt. Het laat zien hoeveel moois er in de gemeente aanwezig is en het geeft de geschiedenis van Oirschot een gezicht. Deze evenementen zetten tevens het immaterieel erfgoed en de mensen die er bij betrokken zijn in het zonnetje. Ze zijn goed voor de gemeenschappen en de gemeente.

1. Mariamaand Heilige Eik

De Heilige Eik is een unieke plek met een bijzondere sfeer. Altijd zijn er mensen die er een kaarsje aansteken of er even komen reflecteren. Maria is ook in onze tijd heel erg populair, ook

bij niet katholieken. Het hele jaar worden er vieringen gehouden.

Extra aandacht in de meimaand met passende activiteiten in het centrum, zoals een tentoonstelling over Maria, draagt bij aan de vormgeving van Oirschot als 'landschap van bezinning'.

Religieus immaterieel erfgoed valt in eerste instantie onder de parochie Sint-Odulphus.

Voor extra activiteiten kan een projectsubsidie aangevraagd worden.

2. Carnaval

Vastenavond c.q. Carnaval is de oudste traditie die wij kennen. Voortgekomen uit de Romeinse Saturnaliën was in de middeleeuwen Vastenavond een groot feest. Carnaval wordt nog volop gevierd. Carnaval bestaat uit verschillende onderdelen, maar de optocht in de dorpen loopt erg achteruit. Er is te weinig ruimte om wagens te bouwen. Omdat de optocht een belangrijk onderdeel van Carnaval is, mag dit niet verdwijnen. Bovendien liggen er kansen om met het onderwijs samen te werken, bijvoorbeeld door leerlingen van het Kempenhorst College te laten meebouwen. Een mooie kans om jongeren bij Carnaval te betrekken. Ook kan het de samenwerking tussen Oirschot, Spoordonk en de Beerzen verstevigen, als de wagens die gebouwd worden in alle drie de dorpen meetrokken in de optocht.

Ondersteuning van de gemeente voor het bouwen van carnavalswagens is noodzakelijk om de optocht te laten voortbestaan. Voor een goede locatie om te kunnen bouwen is het verstekken van een projectsubsidie van € 5.000 per jaar nodig.

3. Kermis

De gemeente Oirschot heeft een aantal bijzondere kermistradities: de taartloterij in Spoordonk, de Solexrace in Middelbeers en het sparen in de dubbeltjespot, het koningsschieten op kermismaandag en de Straten Kermis in Oirschot.

Kermis staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en is dit jaar door België ingediend voor plaatsing op de UNESCO lijst Immaterieel Erfgoed.

Kermis is een hele oude traditie die zich goed leent voor het ontwikkelen van tentoonstellingen en kunstprojecten. Door kermis uit te bouwen met de elementen die vroeger ook bij kermis hoorden - kerk-mis, handel, kunst, noviteiten, spel, muziek en dans - kan de kermis van Oirschot zich onderscheiden van andere kermissen. Kermis leent zich ook heel goed om aspecten van het Verhaal van Oirschot te vertellen. In een historische omgeving als de Markt in Oirschot past een nostalgische Breugheliaanse kermis.

Kermis behoeft steun van de gemeente, omdat de uitbouw naar nostalgische kermis met historische elementen zonder hulp niet mogelijk is. Voor de uitbouw van de kermis is ongeveer € 15.000 per jaar nodig. Dit bedrag moet uit de kermis zelf komen.

4. Gildefeesten

De gemeente Oirschot heeft maar liefst acht gilden. Deze gilden hebben stuk voor stuk een boeiende geschiedenis met een link naar het Verhaal van Oirschot. Ook zijn deze gilden heel erg actief en zijn er heel veel mensen bij betrokken.

De gilden zijn met recht 'levend erfgoed' te noemen. Vanuit hun traditie zijn ze belangrijk voor de hedendaagse samenleving. Ze geven kleur aan de gemeente, zijn belangrijk voor de sociale cohesie en presenteren zich op belangrijke gebeurtenissen in de gemeente. De gildebroeders vormen een hechte gemeenschap. Zorg voor elkaar en de samenleving zijn kernwaarden. De Noord-Brabantse schuttersgilden staan op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

De toekomst van de gilden ligt in handen van de diverse besturen. Voor extra activiteiten om het erfgoed van de gilden te borgen of te

presenteren, kunnen de gilden projectsubsidie aanvragen.

5. Sinterklaas

Sinterklaas biedt mogelijkheden om de gemeente op de kaart te zetten. Het is een feest voor kinderen en gezinnen. Zowel in Oirschot als in Middelbeers wordt het feest op een originele manier gevierd. Door de organisatoren wordt erg nagedacht over het trekken van publiek en dat heeft hele originele ideeën opgeleverd. Als de sinterklaasorganisaties gaan samenwerken is een samenhangende (toeristische) activiteit te ontwikkelen.

Om van het sinterklaasfeest in de dorpen een samenhangend geheel te maken en om de evenementen toegankelijk voor alle kinderen te houden is € 9.000 steun van de gemeente noodzakelijk. Hiervoor kan projectsubsidie worden aangevraagd.

6. Allerzielen en Halloween

Allerzielen en Halloween zijn interessant, omdat die combinatie bijna nergens meer voorkomt. Halloween is natuurlijk nog niet echt een traditie in Oirschot, maar Halloween is Allerheiligenavond.

In de tijd dat elektrisch licht nog maar schaars was en mensen alle graven van familie, kennissen en burens gingen bezoeken, werd er heel wat af gegriezeld op de begraafplaatsen in de gemeente Oirschot. Je kunt zeggen dat Halloween een nieuwe eigentijdse vorm van Allerheiligen is. Naast Allerzielen, dat op meerdere begraafplaatsen in de gemeente gevierd wordt, bestaat ook nog de Allerzielenprocessie vanuit de Basiliek naar de begraafplaats in de Kapelstraat. Een traditie die elders bijna uitgestorven is. Er is een tendens om Allerzielen een kunstzinnige invulling te geven door lichtkunst op de kerkhoven te maken. Allerzielen valt onder verantwoordelijkheid van de parochie Sint-Odulphus. Visit Oirschot coördineert Halloween. Omdat Halloween heel

belangrijk is voor sociale cohesie en toerisme is steun van de gemeente wenselijk. De huidige subsidie bedraagt € 5.000 per jaar.

7. Driekoningenzingen

Het Driekoningenzingen op 6 januari wordt nog gedaan in Spoordonk en Oirschot. Het staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Het is bedreigd erfgoed (zie Bijlage III). Driekoningen biedt kansen om samen te werken met andere Driekoningsteden en de mogelijkheid om mooie tentoonstellingen in de kerk te organiseren. Ook zijn de kernwaarden van het Driekoningenzingen - geven en delen - nog steeds heel actueel en passen prima bij de kernwaarde van de gemeente: zorgen voor elkaar. Driekoningenzingen valt nu onder de regie van de parochie, maar om deze traditie toekomstbestendig te maken en om aansluiting te krijgen met andere nationale en internationale driekoningsteden is steun van de gemeente noodzakelijk. De gemeente zie de potentie van het Driekoningfeest en steunt dit erfgoed via een projectsubsidie van € 1.500. Hiervoor kan een aanvraag worden ingediend.

8. Beiaardconcerten en Matthäus Passion

De Beiaardconcerten en de Matthäus Passion hebben allebei landelijke bekendheid. De Matthäus Passion trekt mensen van ver. De Beiaardconcerten staan bij liefhebbers hoog aangeschreven. De Beiaardcultuur staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en is door België op de UNESCO lijst van inspirerende voorbeelden van borgen van immaterieel erfgoed gezet. Oirschot heeft een prachtige beiaard waar alle beiaardiers graag op spelen. De beiaardcultuur in Oirschot mag best wat meer in het zonnetje gezet worden. Door te investeren in publiciteit, met name voor de beiaardconcerten, kan Oirschot zich muzikaal sterker op de kaart zetten. Hiervoor is steun van de gemeente noodzakelijk. De verantwoordelijkheid voor de organisatie ligt bij de Stichting

Beiaardconcerten Oirschot en de Stichting Matthäus Passion Oirschot - de Kempen. De bespeling en licenties van de beiaard worden betaald uit andere middelen. Voor bijzondere concerten kan via projectsubsidie € 1.500 worden aangevraagd.

Deze projecten kunnen plaatsvinden indien projectaanvragen worden gehonoreerd, door zelf financierende activiteiten of door aanvullende fondsenwerving.

4. Hoe past immaterieel erfgoed in bestaand beleid?

De gemeente Oirschot heeft de afgelopen tijd een aantal beleidsvisies aangenomen. Hoe past immaterieel erfgoed in bestaand beleid?

1. Erfgoednota

Allereerst past immaterieel erfgoed natuurlijk in het erfgoedbeleid. Immaterieel erfgoed is een officiële tak van erfgoed. Volgens de nota's 'Erfgoed als Identiteit, Erfgoednota Oirschot 2018-2028' en 'Bouwstenen voor de toekomst, Beleidsnota Erfgoed: Archeologie, Gebouwd Erfgoed en Historisch Landschap, Gemeente Oirschot 2022-2028' vormt het Oirschotse erfgoed de basis voor de Oirschotse identiteit. Doel van het erfgoedbeleid is om de bestaande identiteit te versterken en voorwaarden te creëren om die identiteit uit te bouwen. Verder wordt er in de nota uitgegaan van de verhaallijnen van de provincie, in het bijzonder de verhaallijnen van het religieus, landschappelijk en militair erfgoed. Van belang is ook de nota 'Levendig Brabant', de nieuwe beleidsvisie van de provincie, waar het leggen van verbindingen en het vergroten van de participatie centraal staan.

Veel immaterieel erfgoed in Oirschot is religieus erfgoed, zoals de vieringen bij de Heilige Eik. De gilden, de 4 mei herdenking en

de Veteranendag kun je onder militair erfgoed scharen en op Landgoed Baest worden oude landbouw- en bosbouwtechnieken levend gehouden.

Duurzaam erfgoed is een actueel thema.

Immaterieel landschappelijk erfgoed biedt veel kansen voor nationale en internationale kennisuitwisseling. De Baest is een mooie locatie om met een congres over duurzaam immaterieel erfgoed Oirschot op de kaart te zetten.

Immaterieel erfgoed past helemaal in het Europees Verdrag van Faro over cultureel erfgoed. Daarin wordt bepleit om na te denken over: 'waarom en voor wie bewaren wij erfgoed en hoe zijn mensen erbij betrokken'. Deze visie zet het denken over erfgoed op een nieuw spoor. Faro zet de mens centraal, want mensen geven betekenis aan erfgoed. Participatie is bij FARO een sleutelwoord. Beschermen is betekenis geven. Faro heeft dan ook een grote rol toegevoegd aan immaterieel erfgoed en de rol van de gemeenschappen.

Om het verhaal van Oirschot te kunnen vertellen is een integraal erfgoedbeleid nodig met een duidelijke positie van het immaterieel erfgoed, met dien verstande dat het beschermen van immaterieel erfgoed een geheel andere methodiek vergt dan materieel erfgoed.

2. Kerkenvisie

De Kerkenvisie 'Kapel, Kerk, Klooster, Kruis, Visie religieus erfgoed gemeente Oirschot 2023' gaat over het behoud van het materieel religieus erfgoed. Immaterieel erfgoed geeft materieel erfgoed betekenis en maakt dat je het kunt beleven. Een plek waar heel veel immaterieel erfgoed bij elkaar komt is de Heilige Eik. Naast een kaarsje aansteken bij Maria zijn dat de Hubertusviering, de processie op tweede Pinksterdag, de Mariaviering in mei, de dodenherdenking op 4 mei, het uitstrooien van as van overledenen en het leggen van de graf-

boeketten bij Maria. In de Basiliek worden nog steeds kinderen gedoopt, huwelijken gesloten en uitvaarten gehouden, waaronder de indrukwekkende gildemissen. Ook bij Carnaval, Sinterklaas en Halloween speelt de Basiliek een grote rol.

Met Pasen wordt daar de Matthäus Passion uitgevoerd en vanuit de toren klinken de beiaardconcerten. Allerzielen wordt gevierd op de begraafplaatsen aan de Kapelstraat, op Groot Bijstervelt en bij de kerken in Oostelbeers en Spoordonk. Met Sint-Odulphus, Sint-Franciscus en Sint-Joris zou veel meer gedaan kunnen worden. Net als met het terugbrengen van de kermis-mis op de kermis.

3. Omgevingswet

In de 'Omgevingsvisie Oirschot 2017' wordt natuur, landschap en cultuurhistorie als onderdeel van de identiteit van de gemeente geborgd. De gemeente bewaakt de identiteit door op beeldbepalende plekken als een regisseur op te treden, maar wil geen openluchtmuseum worden. Die dynamische visie past goed bij immaterieel erfgoed, dat altijd mee ontwikkelt in de tijd. Dit is vastgelegd in het uitvoeringsprogramma 'Vitaal landelijk gebied 2022-2026'. De gemeente wil de cultuurhistorie beter koppelen aan toerisme en recreatie door routes langs betekenisvolle plekken. Immaterieel erfgoed mag hierbij niet vergeten worden. Onder de Omgevingsvisie vallen ook de plekken waar immaterieel erfgoed zich afspeelt, zoals de schietbanen van gilden en de Mariakapellen.

4. Kunst- en cultuurbeleid

In 'Kunst komt over de brug, kunst- en cultuurbeleid gemeente Oirschot 2023' wordt richting gegeven voor de verbetering van de beleving en uitvoering van kunst en cultuur in de komende jaren. Dit beleid raakt immaterieel erfgoed als het gaat om de uitvoerende kunsten, cultuureducatie en publieke activiteiten. Immaterieel

erfgoed is cultuur én erfgoed. Het borgen van immaterieel erfgoed hoort onder erfgoedbeleid thuis. Bijvoorbeeld de 175 jaar oude muziekvereniging Arti houdt zich bezig met kunst én erfgoed en valt dus onder beide beleidslijnen.

5. Evenementenbeleid

Sommige vormen van immaterieel erfgoed spelen zich af in de publieke ruimte en hebben zich te houden aan de regelgeving. Immaterieel erfgoed is niet zomaar een evenement. Het is een evenement met historische diepgang, belangrijk voor de positionering en levendigheid van de gemeente. Aangeraden wordt om immaterieel erfgoed evenementen te omarmen, te ondersteunen en te faciliteren.

6. Toerisme en Recreatie

Om toeristen te trekken moet je iets te bieden hebben. Oirschot is één van de allermooiste dorpen van Nederland en staat nergens te boek als behorend bij de top honderd van mooiste dorpen. Eersel en Oisterwijk wel. Is Oirschot minder mooi dan Eersel en Oirschot? Nee, maar de Oirschotenaren dragen hun trots minder uit. Immaterieel erfgoedgemeenschappen zijn trots op hun erfgoed. Door immaterieel erfgoed een plek te geven, straalt de trots van deze mensen voor hun traditie af op de hele gemeente.

5. Hoe vertaalt immaterieel erfgoedbeleid zich financieel?

Doel	Actie	Per jaar	3 jaar
Structuur	Werkgroep Erfgoed Platform	500	1.500
Externe projectleider	Kosten externe projectleider	7.500	22.500
Bewust maken	Lezingen Cursussen Boekje Tentoonstelling Publiciteit		
Herkennen en Waarderen	Inventaris		
Ondersteunen	Beleid maken Cultuurverbinder Borgingssubsidies		
Borgen	Informatie- en werkbijeenkomsten		
Totaal basisstructuur		€ 8.000	€ 24.000
Presenteren	Projecten	Te realiseren door het aanvragen projectsubsidie	
Extra middelen		Middels externe fondsenwerving	

Bijlage I

Onderzoek UNESCO en immaterieel erfgoed

Tradities en rituelen worden sinds twintig jaar wereldwijd erkend als immaterieel erfgoed. Materieel erfgoed wordt al lang beschermd, maar tot nu toe viel het niet-tastbare erfgoed buiten het zichtveld van beleidsmakers en erfgoedinstellingen. Totdat UNESCO in 2003 een conventie over het beschermen ervan aannam en Nederland het Verdrag in 2012 ondertekende.

1. Waarom een UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed?

Bij UNESCO hebben met name de niet-westerse landen ervoor gezorgd dat, behalve het materieel erfgoed dat beschermd wordt door het Werelderfgoed Verdrag, ook een conventie werd aangenomen om het niet-tastbare immaterieel erfgoed te beschermen. Wereldwijd zagen landen immaterieel erfgoed en de kennis daarvan in rap tempo verdwijnen en wilden daar wat aan doen. Immaterieel erfgoed is heel kwetsbaar erfgoed. Je mist het vaak pas als het verdwenen is. Toch heeft het nog enige tijd geduurd voordat immaterieel erfgoed door UNESCO erkend werd als erfgoed dat

beschermd moet worden. Dat komt omdat je het niet op dezelfde manier kunt beschermen als materieel erfgoed. Het is geen erfgoed dat je onder een stolp kunt zetten. Je kunt het ook niet opbergen in een archief of museum. Het is levend erfgoed dat afhankelijk is van de liefde die mensen er voor koesteren. In 2003 werd de Conventie ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed door de bij UNESCO aangesloten lidstaten aangenomen. In 2006 trad de Conventie in werking. België was één van de eerste landen die ondertekende. Nederland ratificeerde in 2012 het Verdrag voor het gehele Koninkrijk. Inmiddels hebben 178 landen het UNESCO Verdrag ondertekend.

Het internationale UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed heeft als doel om immaterieel erfgoed te beschermen, het bewustzijn van het belang te vergroten en om een internationaal platform te creëren voor onderlinge samenwerking. Een belangrijk doel is ook het kweken van onderling respect voor de diverse vormen van immaterieel erfgoed. Respect en dialoog zijn bij dit Verdrag kernwoorden.

2. Wat verstaat UNESCO onder immaterieel erfgoed?

UNESCO definieert immaterieel erfgoed ofwel 'intangible cultural heritage' als volgt: 'Immaterieel erfgoed is 'levend erfgoed'. Het omvat sociale gewoonten, voorstellingen, tradities, rituelen, uitdrukkingen en bijzondere kennis en vaardigheden die gemeenschappen en groepen (en soms individuen) erkennen als een vorm van hun cultureel erfgoed. Een bijzonder kenmerk is dat immaterieel erfgoed wordt overgedragen van generatie op generatie en belangrijk is voor de gemeenschappelijke identiteit.'

Onder immaterieel erfgoed worden dus de tradities verstaan die van generatie op generatie worden doorgegeven. Het zijn gebruiken van nu, maar met een historische dimensie en de wens om ze door te geven aan de toekomst. Bij immaterieel erfgoed zijn altijd mensen betrokken die het dragen, koesteren en vormgeven. Doordat immaterieel erfgoed van generatie op generatie wordt doorgegeven, is het van belang dat de traditie betekenis heeft voor elke generatie. Dat kan alleen als de volgende generatie de ruimte krijgt om het immaterieel erfgoed aan te passen aan de tijd en eigen behoeften. Immaterieel erfgoed is daarom dynamisch erfgoed. Het is niet 'behouden zoals het was', maar 'met behoud van kernwaarden door ontwikkelen in de tijd'.

Het UNESCO Verdrag onderscheidt de volgende domeinen van immaterieel erfgoed.

1. Orale tradities
2. Uitvoerende kunsten
3. Sociale praktijken, rituelen en feestelijke gebeurtenissen
4. Kennis en praktijken over de natuur en het universum
5. Traditioneel vakmanschap en ambachten

Net als bij het UNESCO Werelderfgoed heeft ook het UNESCO Immaterieel Erfgoed een internationale UNESCO lijst: de Internationale Representatieve Lijst van Immaterieel Erfgoed van de Mensheid. Doelstelling van deze lijst is het tonen van de diversiteit aan immaterieel erfgoed in de wereld. Belangrijk verschil met het erfgoed dat op de Werelderfgoedlijst staat, is dat erfgoed op de Representatieve Lijst niet uniek of van wereldbetekenis hoeft te zijn. Het moet betekenis hebben voor de mensen die het erfgoed dragen. Naast de Representatieve Lijst kent UNESCO nog een lijst met bedreigd immaterieel erfgoed en een lijst met goede voorbeelden van het beschermen er van.

Het UNESCO Verdrag wil dus:

1. het immaterieel erfgoed beschermen,
2. het respect voor immaterieel erfgoed en de dragers ervan bevorderen,
3. het bewustzijn van het belang van immaterieel erfgoed op internationaal, nationaal en lokaal niveau vergroten,
4. de erkenning en waardering van de culturele diversiteit waarborgen en
5. de internationale samenwerking bevorderen.

3. Hoe geeft Nederland vorm aan het UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed?

Nederland ondertekende in mei 2012 het UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed voor het hele koninkrijk. Dus ook voor de Caribische eilanden Curaçao, Aruba, Sint Maarten, Bonaire, Saba en Sint Eustatius geldt het UNESCO Verdrag.

Elk land dat het Verdrag ratificeert verplicht zich tot:

1. het identificeren en definiëren van het immaterieel erfgoed op zijn grondgebied door middel van één of meerdere inventarissen die regelmatig dienen te worden bijgewerkt,
2. het ontwikkelen van programma's die bijdragen aan het borgen van immaterieel erfgoed,
3. het aanwijzen van bevoegde organen voor de bescherming van het immaterieel erfgoed,
4. het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek,
5. het instellen van documentatiecentra voor immaterieel erfgoed en
6. het werken aan educatie, bewustwording en deskundigheidsbevordering.

In Nederland is het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) aangewezen om het UNESCO Verdrag uit te voeren.

Net als UNESCO heeft Nederland een aantal lijsten - Netwerk, Inventaris en Register - in het leven geroepen om een beeld te krijgen van het aanwezige immaterieel erfgoed en om gemeenschappen te ondersteunen bij het borgen ervan.

1. Netwerk

Het Netwerk wil de zichtbaarheid, onderlinge samenwerking en uitwisseling van kennis en ervaring bevorderen. Immaterieel erfgoedgemeenschappen kunnen laagdrempelig hun immaterieel erfgoed hiervoor aanmelden. Aanmelders kunnen bestuurders, organisatoren, beoefenaars of direct betrokkenen zijn. Samen vormen zij een immaterieel erfgoedgemeenschap. Deze gemeenschappen kunnen hun traditie aanmelden voor bijschrijving op het Netwerk.

2. Inventaris

De Inventaris maakt het beschermd immaterieel erfgoed in Nederland zichtbaar. De dragers van dit erfgoed zetten zich actief in voor de toekomst van hun traditie. Om bijgeschreven te worden op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland moet een procedure worden doorlopen, waarbij een borgingsplan wordt gemaakt. De Toetsingscommissie adviseert het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) tot bijschrijving op de Inventaris.

3. Register

Het Register biedt een overzicht van inspirerende voorbeelden van het borgen van immaterieel erfgoed. Hiervoor gelden zware criteria en momenteel zijn er maar zes vormen van immaterieel erfgoed in het Register ingeschreven, waaronder het ambacht van molenaar en de bloemencorso's.

Voor zowel het Netwerk, als de Inventaris en het Register gelden de volgende criteria:

1. het gaat over levende cultuur die van generatie op generatie wordt doorgegeven,

2. de beoefenaars zien deze cultuur als hun erfgoed,
3. het is dynamisch erfgoed waarbij de beoefenaars openstaan voor veranderingen,
4. de dragers melden hun immaterieel erfgoed zelf aan,
5. de traditie is niet in strijd met de internationale mensenrechtenverdragen en botst niet met de Nederlandse wetgeving en
6. het welzijn van dieren wordt niet geschaad.

Bijschrijving op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland is geen keurmerk in de zin dat van bovenaf bepaald is dat het erfgoed (bijzondere) kwaliteit bezit. Het is bij immaterieel erfgoed de gemeenschap zelf die het erfgoed waardevol vindt en door wil geven aan volgende generaties.

4. Wat is volgens UNESCO het belang van immaterieel erfgoed?

Het maatschappelijk belang van immaterieel erfgoed is groot. Immaterieel erfgoed verbindt mensen, geeft betekenis aan het leven en kleur aan de samenleving, zorgt voor een gevoel van continuïteit en identiteit en weerspiegelt de culturele diversiteit. Dit erfgoed is niet alleen belangrijk voor een besef van ons verleden, maar geeft ook betekenis aan de samenleving van nu en onze toekomst. Tradities zijn onderdeel van ieders leven. Iedereen draagt immers immaterieel erfgoed en geeft er mede vorm aan, of je nu carnaval viert, stampot eet of een kaarsje opsteekt bij de Heilige Eik.

Immaterieel erfgoed is overal om ons heen en er is geen mens die geen immaterieel erfgoed heeft. Voor UNESCO was, naast het feit dat immaterieel erfgoed de culturele diversiteit in de wereld weerspiegelt, ook belangrijk dat het inzicht geeft in en respect bevordert voor elkaars cultuur.

Immaterieel erfgoed is belangrijk voor de vitaliteit van gemeenten. Het verbindt mensen en draagt bij aan de versterking van de sociale cohesie of wel gemeenschapszin. Ook draagt immaterieel erfgoed bij aan een grotere leefbaarheid van een gemeente en is economisch interessant met name voor de lokale middenstand. Immaterieel erfgoed biedt tenslotte gemeenten een prachtig visitekaartje.

5. Hoe kun je immaterieel erfgoed beschermen?

Immaterieel erfgoed is levend erfgoed. Waarom zou je dat dan willen beschermen? De landen aangesloten bij UNESCO concludeerden echter dat immaterieel erfgoed kwetsbaar is. Veel tradities dreigen verloren te gaan door globalisering, commercialisering en individualisering. De tijd verandert heel snel. Jonge generaties leven in een geheel andere wereld dan hun ouders. Hoe zorg je er voor dat volgende generaties jouw immaterieel erfgoed overnemen? UNESCO wil dat de wereldwijde rijkdom aan culturele diversiteit en menselijke creativiteit behouden blijft. Daarom roept het iedereen op om aandacht te schenken aan immaterieel erfgoed. Immers wat aandacht krijgt en gezien wordt, kan groeien en bloeien.

Immaterieel erfgoed kan alleen beschermd worden door de mensen die het dragen en vormgeven. Alleen zij kunnen hun liefde, kennis en vaardigheden doorgeven aan volgende generaties. Immaterieel erfgoed leeft en beweegt. Het is nooit af. UNESCO wil niet dat wij immaterieel erfgoed bevroren, conserveren, musealiseren of folkloriseren. Immaterieel erfgoed is dynamisch erfgoed dat mee moet gaan met de tijd. Daarom heeft UNESCO bewust gekozen voor de term 'safeguarding' en niet voor het woord 'protection'. In Nederland gebruiken wij vaak het woord 'borgen'.

Onder borgen verstaan wij dat de immaterieel erfgoedgemeenschap erfgoedzorg pleegt, dat wil zeggen dat ze met behoud van kernwaarden hun immaterieel erfgoed op een dynamische manier toekomst geven. Veel immaterieel erfgoed wordt onbewust doorgegeven. Gemeenschappen, die zich echter actief inzetten om hun traditie te behouden voor de toekomst, hebben er veel aan om een borgingsplan te maken, een beleidsplan om hun erfgoed toekomst te geven.

6. Wat zegt UNESCO over borgen?

UNESCO verstaat onder borgen:

‘Het nemen van bewuste acties om het immaterieel cultureel erfgoed levend te houden, om zorg te dragen voor de continuïteit in de beoefening en het doorgeven ervan en het behouden van waarden en functies die het heeft voor de betrokken gemeenschap.’

Het zijn dus gemeenschappen die zich bewust en actief inzetten om hun immaterieel erfgoed levend te houden en door te geven.

Verder zegt UNESCO hierover:

‘Het bepalen van borgingsacties start altijd met het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed en de problemen voor de beoefening en/of het doorgeven ervan. De borgingsacties kunnen bestaan uit acties op het gebied van identificatie, documentatie, promotie, onderzoek, bewustzijn verhogen en doorgeven door formele en non-formele educatie.’

UNESCO wil dat de gemeenschappen nadenken over de toekomst van hun erfgoed, dat ze de sterke en zwakke punten inventariseren en een plan opstellen met concrete acties om te werken aan de toekomst van hun immaterieel erfgoed. Belangrijk hierbij is het historisch besef dat de traditie is overgenomen van vorige generaties om vervolgens weer door te geven

aan de toekomst. De internationale lijsten en de nationale inventarissen zijn hierbij een belangrijke ondersteuning. Ze geven de dragers het besef dat hun erfgoed gezien en gewaardeerd wordt.

7. Wat is de rol van de gemeenschappen?

UNESCO vindt dat immaterieel erfgoed moet blijven waar het hoort: midden in de samenleving. Het zijn niet de overheden of erfgoedprofessionals die bepalen of en hoe immaterieel erfgoed behouden moet blijven voor de toekomst, maar de mensen zelf. De verantwoordelijkheid ligt dus niet bij gemeenten of erfgoedorganisaties, maar bij de mensen die zich met hart en ziel inzetten voor het beheer, behoud en vernieuwing van hun erfgoed. Het zijn de dragers die het belangrijk vinden dat hun traditie niet verdwijnt en het graag willen doorgeven aan komende generaties. Daarom passen ze waar nodig hun erfgoed aan de veranderende tijd aan. Ze werken met andere woorden bewust of onbewust aan de toekomst van hun traditie.

Het beschermen of borgen van immaterieel erfgoed gaat dus anders dan bij materieel erfgoed met een centrale rol voor de gemeenschappen:

1. de dragers moeten hun immaterieel erfgoed zelf borgen voor toekomstige generaties,
2. daarbij moeten ze niet hun traditie willen behouden zoals hij was, maar ruimte bieden voor veranderingen en
3. de erfgoedprofessionals en beleidsmakers staan aan de zijlijn, ze kunnen vanuit hun expertise ondersteunen en faciliteren, maar mogen de verantwoordelijkheid niet overnemen.

Bij immaterieel erfgoed gaat het om tradities en rituelen, en niet om voorwerpen, verhalen of

herinneringen. Het verhaal van bijvoorbeeld een historisch gebouw of voorwerp is geen immaterieel erfgoed, maar wel de traditie van verhalen vertellen. Vaak wordt gezegd dat het Brabantse worstenbroodje op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland staat, maar dat klopt niet. Niet het worstenbroodje staat op de Inventaris, maar de cultuur van het worstenbroodje. Dus het bij elke feestelijke gelegenheid worstenbroodjes bakken en eten en de jaarlijkse wedstrijd 'Het Lekkerste Brabantse Worstebroodje'. Immaterieel erfgoed is iets dat actief beoefend wordt en tot uiting komt in sociale praktijken, tradities of rituelen.

8. Wat is het belang van immaterieel erfgoed voor gemeenten?

Immaterieel erfgoed heeft een groot maatschappelijk belang. Dit levende erfgoed zorgt voor sociale cohesie, verbindt mensen met een plek, geeft hen een gevoel van identiteit en maakt de culturele diversiteit in een gemeente zichtbaar. Ook is immaterieel erfgoed van economische waarde en zet het een gemeente op de kaart. Redenen om beleid te maken voor immaterieel erfgoed zijn:

1. Culturele diversiteit

Elke gemeente heeft een veelheid aan immaterieel erfgoed, want het is overal om ons heen. Vaak zijn wij er ons niet echt van bewust, het hoort er gewoon bij. Immaterieel erfgoed bestaat uit vele vormen en wordt door diverse groepen in de samenleving beoefend. Immaterieel erfgoed is de spiegel van de culturele diversiteit in een gemeente.

2. Sociale cohesie

Voor gemeenten is immaterieel erfgoed allereerst van belang vanwege de inwoners. Mensen beoefenen immaterieel erfgoed met liefde en

passie, hebben een doel en doen dat samen met anderen. Immaterieel erfgoed verbindt mensen en generaties met elkaar. De dragers van immaterieel erfgoed zijn bijna altijd vrijwilligers. Als mensen zich onderling verbonden voelen dan verhoogt dat hun woonplezier en daarmee de leefbaarheid van een gemeente. Het maakt mensen gelukkig en houdt hen gezond.

3. Lokale verbondenheid

Veel immaterieel erfgoed is verbonden met een bepaalde gemeente en kenmerkend voor een lokale gemeenschap. Door deze plaatsgebondenheid identificeren de betrokkenen zich niet alleen met het erfgoed en met elkaar, maar ook met de gemeente waar het erfgoed plaatsvindt. Ze zijn trots op hun woonplaats.

4. Lokaal netwerk

Mensen maken samen immaterieel erfgoed. De sociale verbinding beperkt zich niet tot de beoefenaars. Rond immaterieel erfgoed bevindt zich vaak een heel netwerk. Ook al trekt een carnavals- of sinterklaasoptocht maar één dag per jaar door het dorp, tientallen mensen zijn het hele jaar door bezig met de voorbereidingen. Meestal is ook de lokale middenstand betrokken en komt er publiek op af. Vaak reikt dit netwerk van betrokkenen nog verder, doordat scholen, bibliotheken, heemkundekringen en musea er aandacht aan besteden.

5. Inclusie en participatie

Immaterieel erfgoed is ook een middel om nieuwe inwoners zich thuis te laten voelen. Tradities neem je mee in je culturele bagage, waar je ook naartoe gaat. Het geeft nieuwkomers in een voor hen nieuwe samenleving een gevoel van houvast, identiteit en continuïteit. Dit 'nieuwe' erfgoed draagt bij aan de diversiteit van erfgoed in de gemeente. Door het delen van elkaars erfgoed kunnen contacten tussen 'oude' en 'nieuwe' inwoners ontstaan. Immaterieel erfgoed biedt daarom aanknopingspunten om

diversiteit meer zichtbaar te maken en invulling te geven aan een inclusief participatiebeleid.

6. Recreatie en toerisme

Het is bewezen dat erfgoed geld opbrengt en dat het loont om daarin te investeren. Erfgoed is een magneet voor recreatie en toerisme. Het versterkt het vestigingsklimaat en de vitaliteit van een gemeente. Immaterieel erfgoed heeft als voordeel dat het altijd gedragen wordt door mensen die het beleven, er liefde voor hebben en er trots op zijn. Trotse inwoners zijn de beste ambassadeurs van hun gemeente. Toeristen zijn op zoek naar de eigenheid van de plaats die zij bezoeken. De combinatie materieel en immaterieel erfgoed maakt elke gemeente uniek en zorgt voor levendigheid.

7. Monumenten beleefbaar maken

Immaterieel erfgoed is vaak verbonden aan materieel erfgoed. Zoals de kapel van de Heilige Eik in Oirschot bij de traditie van een kaarsje opsteken bij Maria hoort. Immaterieel erfgoed heeft een eigen waarde, maar voegt ook waarde toe aan materieel erfgoed. Het maakt erfgoed beleefbaar en zorgt voor levendigheid het hele jaar door.

8. Duurzaam

Ook kan immaterieel erfgoed bijdragen aan het duurzaamheidsbeleid van een gemeente. Kennis van traditioneel vakmanschap helpt bij het oplossen van hedendaagse problemen, denk maar eens aan het Maasheggenvlechten en het traditioneel bevoeien van de graslanden zoals dat bij Bergeijk nog gedaan wordt, maar ook aan het verbouwen en ontwikkelen van streekeigen producten.

9. Nationaal en internationaal netwerk

Een van de doelen van het UNESCO Verdrag is lokale, regionale, nationale en internationale uitwisseling van kennis. Op landelijk niveau is een structuur ontwikkeld

waarin immaterieel erfgoedgemeenschappen elkaar ontmoeten. Door immaterieel erfgoed een plek te geven in het gemeentelijk beleid is het mogelijk om ook kennis van elders naar Oirschot te halen.

10. Visitekaartje

Immaterieel erfgoed is verder nauw verbonden met de lokale identiteit en met de uitstraling van de gemeente. Het onderscheidt een gemeente van andere gemeenten. Het zet een gemeente op de kaart en trekt bezoekers. Immaterieel erfgoed is het visitekaartje van een gemeente. Het Bloemencorso in Zundert en Valkenswaard, het Carnaval in 's-Hertogenbosch, de Brabantsedag in Heeze en de Heilig Bloedprocessie in Boxtel zetten hun gemeente op de kaart. Levend erfgoed biedt daarom interessante aanknopingspunten voor het citymarketing- en toerismebeleid van de gemeente. Immaterieel erfgoed is van groot belang voor de vitaliteit van een gemeente.

9. Wat is de rol van gemeenten bij het borgen van immaterieel erfgoed?

De verantwoordelijkheid voor het levend houden en doorgeven van immaterieel erfgoed ligt bij de dragende gemeenschappen. Maar omdat lokale tradities vaak sterk geworteld zijn in de gemeente en goede kansen bieden om de gemeente te profileren, is investeren in immaterieel erfgoed lonend.

Immaterieel erfgoed zorgt voor verbondenheid, trots en identiteit en het is waard om er beleid voor te maken. UNESCO verwacht van overheden dat ze een gunstig klimaat scheppen waarin immaterieel erfgoed kan gedijen en ook dat ze beleid voor immaterieel erfgoed maken. Wil je als gemeente de gemeenschappen helpen om hun immaterieel erfgoed te borgen, dan kan

dat niet zonder de inspraak en participatie van de immaterieel erfgoedgemeenschappen.

Wat kunnen gemeenten doen?

1. Weet welk immaterieel erfgoed er in de gemeente is en door wie het immaterieel erfgoed gedragen wordt.
2. Zet immaterieel erfgoed en de betrokken gemeenschappen in het zonnetje.
3. Biedt waar nodig hulp bij het organiseren.
4. Draag bij aan het borgen van immaterieel erfgoed.
5. Maak beleid zodat immaterieel erfgoed kan groeien en bloeien.
6. Zorg ervoor dat subsidies ook toegankelijk zijn voor borgingsinitiatieven.

Immaterieel erfgoed moet in ieder geval een plek krijgen in het erfgoedbeleid.

Erfgoedbeleid is meer dan alleen monumentenbeleid. Een erfgoednota van een gemeente moet integraal van karakter zijn en dient alle vormen van erfgoed in te sluiten, ook immaterieel erfgoed. Ook de omgevingswet schrijft gemeenten voor om in hun omgevingsplan rekening te houden met 'andere' vormen van erfgoed. Immaterieel erfgoed kan verbonden zijn met grote of kleine evenementen in de gemeente. Daarom is het belangrijk om het een plaats te geven in het lokale evenementen- en vergunningenbeleid. Omdat immaterieel erfgoed meer is dan zomaar een evenement, verdient het aanbeveling om na te denken hoe de gemeente dergelijke evenementen kan helpen faciliteren.

Kunst en cultuur hebben ook raakvlakken met immaterieel erfgoed. Denk maar eens aan een Marionettentheater. Immaterieel erfgoed is cultuur en soms ook kunst, maar dan met een historische dimensie en de wil om het door te geven aan de toekomst. Het is goed om dit in het kunst- en cultuurbeleid mee te nemen. Immaterieel erfgoed kan verder ook dienen om andere beleidsdoelstellingen te realiseren,

bijvoorbeeld om participatie te bevorderen en welzijn te vergroten.

10. Begrippenkader

Binnen het UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed en de daarmee verbonden Operationele Richtlijnen worden een aantal termen en begrippen gebruikt die samenhangen met het borgen van immaterieel erfgoed.

1. Levend erfgoed

Immaterieel erfgoed is 'levend erfgoed'. Onder levend erfgoed ofwel 'living heritage' verstaan wij de cultuuruitingen die door de erfgoedgemeenschappen worden beleefd als erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven. Dit immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en wordt van generatie op generatie doorgeven.

2. Safeguards c.q. borgen

Het doel van het UNESCO Verdrag is het 'safeguards' van immaterieel erfgoed. In Nederland hebben wij dat vertaald als beschermen, maar gebruiken wij meer en meer het woord 'borgen'. UNESCO verstaat onder 'safeguards' het op een actieve manier werken aan de toekomst van immaterieel erfgoed, ofwel het nemen van maatregelen om de levensvatbaarheid van het immaterieel erfgoed te borgen: doorgeven, ontwikkelen en promoten.

3. Gemeenschappen

De term immaterieel erfgoedgemeenschappen is een overkoepeld begrip. Dat kunnen zowel beoefenaars 'practioners' als beheerders 'custodians' zijn. Dus zowel de mensen die carnaval vieren als de mensen die het carnaval organiseren. Immaterieel erfgoedgemeenschappen kunnen zowel informele groepen zijn

als ook stichtingen en verenigingen. Ook wordt vaak het woord dragers 'heritage bearers' gebruikt, net als het begrip immaterieel erfgoed-netwerken 'communities'. De immaterieel erfgoedgemeenschappen staan centraal in dit UNESCO Verdrag Immaterieel Erfgoed.

4. Tradities en rituelen

Bij zowel tradities als bij immaterieel erfgoed gaat het om cultuuruitingen die van generatie op generatie worden doorgegeven. Bij tradities gebeurt dat vaak onbewust en bij immaterieel erfgoed zetten gemeenschappen zich bewust en actief in voor het toekomstbestendig maken van hun erfgoed. Een ritueel is ook een traditie, maar dan met een speciale betekenis. Levenslooprituelen hebben de functie dat ze markeringen in het leven zijn: dopen bij een geboorte, ja-zeggen bij een huwelijk of de kist in de grond laten zakken bij een begrafenis.

Begrippen die UNESCO in het kader van het immaterieel erfgoed liever niet gebruikt zijn: uniek, puur, authentiek, oorspronkelijk en 'masterpieces'.

Immaterieel erfgoed kan heel oud zijn zoals Carnaval, Kermis en Sinterklaas, feesten die in de middeleeuwen al gevierd werden.

Maar immaterieel erfgoed hoeft niet eeuwenoud te zijn, als het maar van generatie op generatie wordt doorgegeven. Denk maar eens aan de vrijmarkt op Koningsdag, die een geschiedenis heeft van amper vijftig jaar. Onderdelen van Koningsdag, als de aubade, zijn echter veel ouder.

Immaterieel erfgoed hoeft ook niet typisch voor een bepaalde gemeente zijn of nergens anders voor te komen. Het gaat erom dat de gemeenschap de traditie voelt als zijnde erfgoed en zich er voor wil inzetten om dit erfgoed te behouden voor de toekomst.

Immaterieel erfgoed kan ook vragen oproepen over inclusiviteit en exclusiviteit. Het is erfgoed dat bepaald wordt door de cultuur waarin je bent opgegroeid. UNESCO vindt dat discussie over tradities bij immaterieel erfgoed hoort. Als het maar met respect en in dialoog gebeurt. Niet iedereen denkt hetzelfde over bepaalde tradities. Wat voor de een belangrijk is, is voor een ander onbegrijpelijk. Kijk maar eens naar de Zwarte Piet discussie. Daarom is het in een cultureel diverse samenleving noodzaak om elkaar het verhaal te vertellen over de (historische) achtergronden en betekenissen van immaterieel erfgoed.

1. Onderzoek naar de identiteit van Oirschot

De gemeente Oirschot ziet erfgoed als belangrijk voor de identiteit en wil zich met haar erfgoed positioneren. Identiteit is dat wat eigen is aan een gemeente. Identiteit heeft te maken met de wijze waarop mensen zich met Oirschot identificeren ofwel verbonden voelen en tegelijkertijd hoe buitenstaanders tegen Oirschot aankijken. Identiteit wordt ook weleens het DNA of het karakter van een gemeente genoemd. Het geeft de gemeente een gezicht en imago. Identiteit is direct verbonden met immaterieel erfgoed en heeft alles te maken met de geschiedenis van Oirschot. Waaruit bestaat de identiteit van Oirschot? Wat zijn de streekeigen kenmerken? In 2018 werd onderzoek gedaan naar de identiteit van Oirschot: 'Nonnen en baronnen, de identiteit van Oirschot'. Hiervoor werden 155 mensen uit diverse bevolkingsgroepen geïnterviewd.

Als de belangrijkste kenmerken van Oirschot werden genoemd:

1. religie
2. landschap
3. tradities
4. bourgondisch
5. verenigingsleven
6. verhalen
7. iconen
8. meubelindustrie c.q. Oirschotse stoel

Deze kenmerken raken direct het immaterieel erfgoed en bieden kansen om Oirschot te profileren als hét erfgoeddorp van de Brainportregio.

2. Onderzoek naar het immaterieel erfgoed in Oirschot

In 2022 was Oirschot onderdeel van een project van Brabants Heem, waarin als pilot de tradities c.q. het immaterieel erfgoed in een aantal proefgemeenten werden geïnventariseerd. Doel was om inzicht te krijgen in het lokale immaterieel erfgoed en om een methodiek te ontwikkelen waarmee heemkundekringen en erfgoedorganisaties aan de slag kunnen gaan om het immaterieel erfgoed in hun plaats te identificeren. Voor het onderzoek is samengewerkt met Visit Oirschot. Bij een eerste inventarisatie werden een veertigtal tradities geselecteerd die vaak in interviews en online genoemd werden. Op de website van Visit Oirschot konden alle inwoners uit de vijf woonkernen stemmen op welke tradities zij kenmerkend vonden voor hun gemeente en wilden doorgeven aan de toekomst. Tegelijkertijd konden zij hun eigen tradities toevoegen. In totaal hebben 486 mensen meegedaan. Het onderzoek 'Wie zijn wij? Immaterieel erfgoed in Oirschot' werd gepresenteerd op Erfgoed Weekend Oirschot 2022. Uit het onderzoek blijkt dat met recht gezegd kan worden dat de gemeente Oirschot naast rijk aan materieel erfgoed ook rijk is aan immaterieel erfgoed.

Vraagstelling bij dit onderzoek was: Welke tradities zijn bepalend voor de identiteit van de gemeente Oirschot? Resultaat was een hele lijst van tradities. Het gaat dus om tradities die volgens de inwoners bij de identiteit van de gemeente Oirschot horen. (Zie Bijlage IV)

De meest genoemde tradities zijn:

1. Kaarsje aansteken en de as van overledenen uitstrooien bij de Heilige Eik
2. Carnaval en de carnavalsoptocht
3. Allerzielen en Halloween
4. De gilden en begraven met gildeneer

5. Gemeenschapszin, elkaar groeten en een praatje maken op straat
6. Geboorteborden voor het huis plaatsen en beschuit met muisjes eten op kraamvisite
7. Boerenovertrek, vrijgezellenfeesten en op eieren gaan
8. Hubertusviering met gewijde Hubertusbroodjes en het zegenen van dieren
9. Koningsdag met vrijmarkt en aubade
10. Foto's van overledenen plaatsen in kapel Westelbeers

Het Driekoningenzingen werd vaak genoemd als immaterieel erfgoed dat bedreigd wordt en waarvan men het jammer zou vinden als het verdwijnt. Heel vaak werd Kermis met het sparen in de dubbeltjespot, het koningsschieten op kermismaandag, de Solexrace in Middelbeers, de kermis van Straten en de taartloterij in Spoordonk genoemd. Evenals de verschillende tradities met Sinterklaas (intocht, theater en kleinste huisje in Oirschot en Sinterklaas in de toren in Middelbeers), Kerstmis (kerststal kijken in Oirschot, kerstroute in Spoordonk en kerstboomplanten en omzagen in Middelbeers) en Koningsdag (lintjes, aubade en vrijmarkt). Bijzonder is dat levenslooprituelen (geboorteborden, bidprentjes en bruidstaart aansnijden) en tradities uit andere culturen (Indische rijst-tafel, Ramadan en Suikerfeest) veel minder genoemd werden. Het ambacht van meubel maken werd nauwelijks genoemd, wel het stoelen matten en bier brouwen. Jongeren noemden vaak de boerenovertrek, het schaatsen op de markt en Carnaval.

Uit de inventarisatie kwam een rijkdom aan tradities in de gemeente Oirschot, gedragen door formele (bijvoorbeeld gildefeesten) en informele groepen (bijvoorbeeld bijnamen geven). Van veel tradities is men zich niet bewust dat het immaterieel erfgoed is. Wie denkt bij het biljarten en biertje drinken in Oud Brabant of het Vrijthof eraan dat het een traditie is met een

historische dimensie? Toch wordt momenteel gewerkt om de bruine kroegcultuur op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland te plaatsen.

Uit de onderzoeken kwamen toch een aantal tradities naar boven waarvan de dragers hun traditie uitdrukkelijk benoemden en erkenden als immaterieel erfgoed. Aangeraden wordt om een sensibiliseringstraject te starten om oog te krijgen op het aanwezige immaterieel erfgoed in Oirschot. Naar verwacht zullen, als het begrip immaterieel erfgoed ingeburgerd is, meer gemeenschappen zich bewust worden van hun immaterieel erfgoed.

3. Onderzoek naar de mensen achter het immaterieel erfgoed

Om inzicht te krijgen in de beoefenaars van immaterieel erfgoed zijn voor deze nota interviews gehouden met vertegenwoordigers van immaterieel erfgoed. Het betreft hier voor een groot deel andere mensen dan die bij de sector materieel erfgoed zijn betrokken. Het is dus niet zo dat mensen die zich bezighouden met heemkunde en monumentenbehoud zich ook inzetten voor immaterieel erfgoed, en omgekeerd. Materieel en immaterieel erfgoed zijn twee verschillende sectoren.

Als drijfveren om zich in te zetten voor hun immaterieel erfgoed werden genoemd:

1. Sociale verbondenheid
2. Er mee opgegroeid zijn (zit in mijn DNA en geeft mij identiteit)
3. Samen zorgen voor het behoud en doorgeven van onze tradities
4. Maatschappelijke betrokkenheid (ik geef iets aan de samenleving)
5. Persoonlijke verrijking (ik leer ervan)
6. Het geeft kleur, zin en betekenis aan mijn leven
7. Trots op de geschiedenis (band met het verleden)
8. Behouden van (vak-) kennis

Als succesfactoren werden genoemd:

1. De energie, passie en motivatie van de leden
2. Onderlinge saamhorigheid en sfeer
3. De samenwerking tussen generaties
4. De aanwezige kennis en kunde
5. Creatief en/of sportief bezig zijn
6. Contact met de lokale omgeving
7. De diversiteit van immaterieel erfgoed
8. Het gevoel dat je met iets bezig bent dat geschiedenis en toekomst heeft

Vaak gezegd werd: 'Wij doen het uit traditie en voor de gemeenschap'.

Immaterieel erfgoed leeft bij de mensen die er in hun vrije tijd actief mee bezig zijn. Het is lastig om een onderscheid te maken tussen actieve en passieve betrokkenheid. Vooral bij activiteiten die op een bepaalde datum plaatsvinden heb je mensen die er het hele jaar door mee bezig zijn en mensen die op het laatst hun handen uit de mouwen steken. Of mensen die er alleen maar van komen genieten. In een tijd dat jongeren in hun geboorteplaats bleven wonen en het beroep en hobby's van hun ouders overnamen, was het gemakkelijker om een traditie door te geven. Jongeren van nu zwermen uit en hebben een andere levensstijl dan hun ouders. Ook leven

ze in een multiculturele, digitale wereld. Daarom vergt het borgen van immaterieel erfgoed meer inspanning dan vroeger. Het maken van een borgingsplan, ofwel een plan om je immaterieel erfgoed toekomstbestendig te maken, helpt.

Om een beeld te krijgen van de problemen bij borging zijn de volgende vragen aan de respondenten gesteld:

1. Hoe beschrijf je de traditie c.q. immaterieel erfgoed?
2. Wie zijn de beoefenaars?
3. Hoe wordt het immaterieel erfgoed doorgegeven?
4. Tegen welke problemen loop je aan?
5. Wat kan de gemeente betekenen?

Als knelpunten in het levend houden van het immaterieel erfgoed werden genoemd:

1. Het vinden van vrijwilligers, vooral bestuursleden en jongeren.
2. Het kweken van bewustzijn voor het belang van het immaterieel erfgoed bij de omgeving.
3. Het imago en het feit dat immaterieel erfgoed niet gezien wordt als erfgoed.
4. De balans vinden tussen tradities en vernieuwing.
5. De zichtbaarheid en de mogelijkheden om het te promoten.
6. Het genereren van voldoende financiën.
7. De houding van de gemeente en de toenemende regelgeving.

Wat zeggen de immaterieel erfgoedgemeenschappen nodig te hebben van de gemeente?

1. Waardering en erkenning
2. Een structuur voor kennisuitwisseling
3. Expertise en begeleiding bij borging
4. Toegang tot projectsubsidies
5. Een gemeentelijk aanspreekpunt
6. Het faciliteren van activiteiten

Bijlage III

Een voorbeeld: Driekoningen- zingen

In een borgingplan worden de kansen en bedreigingen en de sterkten en zwakten in kaart gebracht en wordt een concreet plan ontwikkeld om de knelpunten in de overdracht naar volgende generaties op te lossen. Immaterieel erfgoed is werken aan borgen.

Het Driekoningenzingen is een hele oude traditie. Driekoningen was één van de allerbelangrijkste feesten in het jaar en sloot de midwinterperiode af. Het feest is op veel

beroemde Nederlandse schilderijen vastgelegd die te zien zijn in toonaangevende musea overal in de wereld. Op Driekoningenavond - 6 januari - mochten mensen langs de deur gaan om een driekoningenlied te zingen en daarvoor een munt of iets te eten te krijgen. In Oirschot en Spoordonk wordt het Driekoningenzingen nog steeds mondjesmaat gedaan, maar het aantal zangertjes loopt achteruit. Het is bedreigd immaterieel erfgoed.

Het Driekoningenzingen in Midden-Brabant staat op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Een reden om te proberen om het te behouden voor Oirschot. Daarnaast zijn ook initiatieven in Vlaanderen en Duitsland om gezamenlijk het Driekoningenzingen te beschermen en op de internationale UNESCO lijst te plaatsen. Dit biedt kansen om nationaal en internationaal samen te werken.

Knelpunten zijn:

1. Mensen kennen het verhaal van Driekoningen niet meer.
2. Nieuwe inwoners kennen de traditie niet.
3. Kinderen mogen niet bedelen.
4. Kinderen mogen 's avonds niet meer alleen over straat lopen.
5. Ouders hebben het te druk om met de kinderen mee te lopen.
6. Het schminken van de donkere koning ligt onder vuur.

Gevolg het Driekoningenzingen kwam in een neerwaartse spiraal.

Oplossingen zijn:

1. Vertel het verhaal op school, in de kerk en in de krant. Laat zien dat het gemeentebestuur het belang van het Driekoningenzingen voor Oirschot onderstreept en wil behouden voor de toekomst.
2. Nieuwe inwoners krijgen bij inschrijving in de gemeente een folder over het Driekoningenzingen.
3. Ga terug naar de kernwaarden: geven en delen. Kinderen bedelen niet meer voor zichzelf maar halen geld op voor goede doelen, bijvoorbeeld voor de Stichting Jarige Job die ervoor zorgt dat ook kinderen uit arme gezinnen hun verjaardag kunnen vieren of voor de voedselbank.

4. Kinderen lopen niet meer in kleine groepjes over straat, maar gaan in grotere groepen onder begeleiding van de school of volwassenen langs de deuren.
5. Laat niet de ouders maar de grootouders meelopen, of als die elders wonen, de burens of senioren uit de omgeving die daartoe bereid zijn.
6. De huidskleur van de donkere koning is geen kernwaarde en kan aangepast worden. Er hoeft niet altijd een donkere koning mee te lopen. De drie koningen vertegenwoordigen de drie bekende werelddelen.
7. Door samen te werken met de andere Driekoningengemeenten in Brabant, Vlaanderen en Duitsland wordt het gemakkelijk om het zingen te borgen.

In Tilburg en Den Bosch hebben ze het Driekoningenzingen een nieuwe vorm gegeven door in een multiculturele optocht met lampionnen door de straten te lopen. Kinderen kunnen het speelgoed dat ze niet meer gebruiken doneren aan de Speelgoedbank. Zo wordt het feest met het behoud van de kernwaarden 'geven en delen' toekomst gegeven.

Bijlage IV

Overzicht van tradities in Oirschot, Spoordonk en Oost-, West- en Middelbeers

Tijdens het onderzoek naar de identiteit en het immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot en in gesprekken met inwoners zijn erg veel tradities genoemd die behoren tot de cultuur en het erfgoed in Oirschot,

Spoordonk en de Beerzen. Sommige mensen hebben hun best gedaan om een alomvattend overzicht te maken.

De werkgroep archief van de Heemkundekring den Beerschen Aard heeft zelfs een overzicht gemaakt met daarin ook de reeds verdwenen tradities. Deze verdwenen tradities zijn niet opgenomen in de lijst. Het lijken heel veel tradities, maar er zullen zeker nog tradities bij komen, omdat mensen als ze dit overzicht zien, ontdekken dat er toch nog tradities niet bij staan. Van sommige items is ook niet goed te zeggen of het wel een traditie is - dus van generatie op generatie wordt doorgegeven -, maar voor de respondenten voelt het wel als een traditie die niet verloren mag gaan. Daarom zijn deze items toch opgenomen in de lijst.

Het overzicht is verdeeld in twee delen: een lijst met religieus immaterieel erfgoed en een lijst met tradities en rituelen uit het dagelijks leven. Dat is gedaan omdat de locatie bij het religieus erfgoed erg bepalend is. De tweede lijst met

tradities en rituelen is onderverdeeld in: jaarfeesten, levenslooprituelen, sociale praktijken, verenigingen, culinair erfgoed, ambachten en diversen.

1. Lijst met religieus immaterieel erfgoed in de gemeente Oirschot

	<i>Soort erfgoed</i>	<i>Locatie</i>	<i>Traditie</i>
1.	Religieus erfgoed	Basiliek	Missen, gebeden en getijden Kaarsje opsteken Dopen Huwelijksvoorbereiding Trouwen Ziekenbezoek Avondwake Klokken luiden voor de overledenen Uitvaarten en begravenissen Mis opdragen voor overledene Gebeden en bewieroken overledene Gildemis voor overleden gildeleden Eerste Communie Vormsel Beiaardmuziek Orgelmuziek Aswoensdag Avondwake Vastenmaaltijd Veertigdagengebed Kruisweg Mattheüs Passion Palmпасen in Oirschot en Beers Witte Donderdagviering Pasen / paaskaars aansteken Allerzielenmis met processie naar kerkhof Allerheiligen / Halloween Adventwake Kerstmis Kerststal Legende van Sint-Odulphus Driekoningenzingen

			Carnavalsmis Gildemis bij vieringen Sint-Nicolaas ontvangst Wereldlichtjesdag Woord- en communievieringen Jubileumvieringen Kerkbalans Voedselbank en plastic inzamelen Rondleidingen Torenbeklimming Exposities
		Boterkerkje	Vieringen Rondleidingen, exposities, lezingen, concerten
		Pastorie Pastoraal Centrum	Geloofsgesprekken Vergaderingen Repetities koor Beiaardconcerten in de tuin Kapellentocht begin- en eindpunt
		Klooster Nieuwstraat	Legende Heilige Non Tradities Karmelietessen Missen, gebeden en getijden
		Klooster Koestraat	Tradities Franciscanessen Dag van de Stichteress Missen, gebeden en getijden Sint-Franciscus 4 oktober Professie jubilea Begraffenis zusters
		Heilige Eik	Mariaverering Kaarsje aansteken Grafbloemstukken bij Maria leggen As overledenen uitstrooien Herinneringsbos Mariavieringen in de meimaand 10 mei bidden voor de oogst Bijeenkomst met de Vrouwen van Nu Kruisweg lopen Dodenderdenking Tweede pinksterdag processie Hubertusviering / zegenen van de dieren Pelgrimagetocht lopen

		Kapel Straten	Legende Sint-Anthonis Kaarsje aansteken Kerststal Gildemis Sint-Joris
		Kapel Sint-Joris	Missen, gebeden en getijden Peuter- en kleutervieringen Gezamenlijke ziekenzalving Uitvaarten Herdenking overledenen
		Kapel Groot-Bijstervelt	Nieuwjaarswandeling van de kapel naar Begraafplaats paters Montfortanen Allerzielen herdenking op begraafplaats paters Montfortanen Kaarsje aansteken bij de Mariagrot Trouwen Uitvaarten
		Kapel Westelbeers	Bidden Kaarsje aansteken Plaatsen foto's van overledenen Bedevaart naar Scherpenheuvel (na corona niet meer) 1 mei Marialof met O.L. Vrouwegilde In de meimaand de Rozenkrans bidden
		Kerk Middelbeers	Weekenddiensten Kaarsje aansteken in de Mariakapel Dopen Huwelijken Uitvaarten Klokken luiden Graven, urnveld en strooiveld bezoeken Allerzielen Bijeenkomsten ter voorbereiding van Eerste Communie en Vormsel Jaarlijkse vrijwilligersbijeenkomst Rondleidingen
		Kerkhof en toren Oostelbeers	Begraven Allerzielen Kaarsje opsteken Mariakapel Meimaand
		Oude toren Oostelbeers	Sint-Jorisgilde
		Spoordonk	Kaarsje aansteken Mariakapel Processie 1ste zondag van mei Allerzielen op kerkhof

2. Lijst met tradities en rituelen in het dagelijks leven in de gemeente Oirschot

	Soort erfgoed		Traditie
2.	Jaarfeesten	Oud en Nieuw	Vuurwerk afsteken Losschieten jaar met carbid in Beers Oliebollen eten Nieuwjaar wensen Nieuwjaarsconcert kijken
		Driekoningen	Driekoningenzingen in Spoordonk en Oirschot
		Valentijnsdag	Kaarten of bloementje sturen Uit eten gaan
		Carnaval	Carnavalsvereniging 11-11 prinslancering Prinsessen Carnaval Oostelbeers Tonpraten

			Sleuteloverdracht Uitreiking Joekel Carnavalslied Grote optochten Oirschot, Beerzen, Spoordonk Kleine optocht voor kinderen Carnavalstheater Afsluiting Carnaval Haring happen
		Vasten	Askruisje halen Schoonmaak Voorbereidingen voor Pasen
		Palmpasen	Palmpaasstok maken
		Pasen	Eieren kleuren, verstoppen en zoeken Paasontbijt / Paasbrunch Paasbrood Boterlam Pretpark en woonboulevard op tweede paasdag
		Hemelvaart	Dauwtrappen Natuurwandelingen
		Pinksteren	Westelbeerse pinksterfeesten Pinksterviering Heilige Eik
		Koningsdag	Lintjesregen Ontvangst gedecoreerden Aubade Vrijmarkten Harmonie op Doornboomplein in Middelbeers Optocht met versierde fietsen Middelbeers
		1 april	Grappen maken
		Moederdag	Ontbijt op bed Moederdagbrunch Cadeautje maken voor Moederdag
		Vaderdag	Cadeau voor Vaderdag maken Whisky proeverij
		4 en 5 mei	Viering Heilige Eik Oorlogsmonument 2 minuten stil houden Bevrijding Beers in oktober

		Sint-Jan 24 juni	Sint-Janstros maken door Rederijkers Sint-Katrien
		Zomer	Zomermarkten Avondvierdaagse Kindervakantieweek al 70 jaar in de Beerzen
		Kermis	Kermisvieren Oirschot, Middelbeers, Spoordonk Solexrace in Middelbeers Taartloterij in Spoordonk Schieten gilde op kermismaandag Kermiskas / dubbeltjespot in cafe's met teeravond Staten kermis
		Dierendag	Kinder Franciscus viering
		Allerzielen	Graf schoonmaken Witte chrysanten er op zetten Kaarsje ter herinnering branden
		Allerheiligen	Halloween
		Sinterklaas	Intocht Sinterklaas op school Schoen zetten Surprises maken Kleinste huis van Sinterklaas Werkpaleis van Sinterklaas Sinterklaastheater Sinterklaas in het Oude Kerkje Middelbeers
		Kerstmis	Kerstnacht Worstenbrood eten Kerstontmoeting met levende kerststal Beers Kerstloop Spoordonk Kerststal in de kerk bezoeken Kerstboom zetten Kerstdiner Kerstmuts op de Vijf Wachters Kerstboom omhakken op Doornboomplein in Middelbeers Schaatsen in het winterparadijs
		Herdenkingen	Veteranendag

3.	Levensloop rituelen	Geboorte	Babyshower Zwangerschapsgym Thuis bevallen Navelstreng doorknippen Kraamvisite Beschuit met muisjes serveren Geboorteborden voor de deur zetten Geboortekaartjes sturen Aangeven bij het gemeentehuis
		Huwelijk	Verloving Vrijgezellenfeest Losschieten van de bruid in Beers Burgerlijk huwelijk Kerkelijk huwelijk In het wit trouwen Ja-zeggen Ringen wisselen Bruidstaart aansnijden Trouwfeest Levenslied Boerenovertrek
		Gouden Bruiloft Sterven en Rouwen	Huis versieren Burgemeester komt op bezoek Afleggen Thuis opbaren Avondwake en rouwbezoek Zelf de kist dichtdoen Rouwbrief Klokken luiden Laatste groet brengen Uitgeleide doen met gedichtje Uitvaartdienst Kruisje met naam van overledene in kerk Condoleance op papier en digitaal Koffietafel of bakje troost Begraven of cremieren Kerkhoven en natuurbegraafplaats op Baest Grafmonumenten plaatsen Bidprentje As uitstrooien Foto overledene op altaar kapel Westelbeers zetten

			Kaarsje branden bij de Heilige Eik of de Mariagrot Sierraad maken van vingerafdruk of as Herinneringsbomen
		Verjaardag	Kaarsjes uitblazen Huis versieren Lang zal ie leven zingen Trakteren op school Sara of Abraham in de tuin zetten Sara verkleden en raden wie-wie-is in Oirschot 18 jaar feest Bokkenfeest (varkensfeest) als iemand 30 jaar wordt en nog vrijgezel is
5.	Sociale praktijken	Gemeenschapszin	Buurtverenigingen Elkaar helpen in Beers Hutspotbijeenkomsten Oostelbeers Spoordonks gebuurt Orskôtse Kwis Sterke verhalen en moppen vertellen Opschoondag dorpsraad Beers
		Omgangsvormen	Bijnamen geven Dialect spreken Beers volkslied Handen schudden 3 keer kussen / Brabantse drieklapper Houdoe zeggen Groeten op straat Praatje maken op straat Oirschot Buurten Welkom in de buurt bord zetten in de Beerzen Goede doelen activiteiten
6.	Verenigingen	Gilden	Koningsschieten Dag patroonheilige vieren en teerdag Vendelen Tamboeren Begraven met gilde-eer Standaardrijden Teeravond Stokkendans Todgilde Middelbeers Kofferbakverkoop in Beers

		Voetbal	Spoordonkse boys en girls Beerse Boys VV Oirschot Vooruit VV de Bocht '80
		Rederijkers Sint Katrien	Maandelijks bijeenkomsten 40 jaar lang Eigen teksten schrijven Optreden op Koningsdag en Openmonumentendag Sint Janstros maken Jaarlijks avondje Katrien met voordracht en toneel uit eigen werk
		Muziek	Arti Oirschot Fanfare Concordia Spoordonk Meezing Sporing Meidenband mee veul vent Liedertafel Santé Mattheus Passion Beiaardconcerten Mondharmonica Oirschot Dweilorkest De Redtband In een koor zingen
		Vrije tijd	Avondje kaarten met vrienden Biljarten in het café Jeu des boules met vrienden Vaste avondjes sporten Toneelspelen bij een vereniging Vakantie vieren - kamperen Naturisme in Middelbeers Scouting Postduiven houden Zingen in een koor Verhalen vertellen
7.	Culinair erfgoed		Worstenbroodjes eten Brabantse koffietafel Beerse strijker Brabantse eierkoeken Oirschotse poffer Oma soep met ballen Koude schotel Kibbelingen eten op de markt Stamppot eten Erwtensoep

			Pizza ´ s bestellen Op eieren gaan na een avondje stappen Kennis van kruiden
8.	Ambachten		Stoelen vlechten Edelsmeden Fotograferen Molenaar Bier brouwen Imker Boerenkaas maken Plateel schilderen Houtsnijden Koperslaan Beeldhouwen Keramiek / vormgeven met klei
9.	Diversen		Garagesale georganiseerd door dorpsraad Beers Boekenbeurs Oude Kerkje Middelbeers Roefelen Fotomoment Oirschotse stoel Particuliere verkoop in stalletjes op straat Worst aan Clara offeren Beers Vlag uithangen als iemand geslaagd is Vrienden- en familieweekend Droog roeien na een avondje bier drinken NK pijproken

Oirschot